

TAUTINIŲ bendrijų 2018 naujienos Nr. 3 (66)

TMD nuotr.

Šimtmečio dainų šventės „Vardan tos...“ eisenoje dalyvavo tautinių bendrijų atstovai

„Šimtas Lietuvos veidų – sujunkime Lietuvą“

Liepos 1-ąją Vilniaus rotušės aikštėje vyko Pasaulio lietuvių ir Lietuvos tautinių bendrijų diena „Šimtas Lietuvos veidų – sujunkime Lietuvą“. Rotušės aikštėje įrengtoje scenoje koncertavo Pasaulio lietuvių bendruomenių ir Lietuvos tautinių bendrijų meno kolektyvai.

T u r i n y s

VYRIAUSYBĖJE

Numatoma mažinti atskirtį Pietryčių Lietuvoje.....	2
Kauno įvairių tautų kultūrų centras perimamas valstybės nuosavybėn	2

AKTUALIJOS

Apdovanojimai už nuopelnus Lietuvos Respublikai.....	
V. Pranckietis: Seimas rudenį svarstys asmenvardžių rašymo klausimą.....	3
Pasaulio lietuvių ir Lietuvos tautinių bendrijų diena „Šimtas Lietuvos veidų – sujunkime Lietuvą“	4
Tautinių bendrijų atstovai – Dainų šventės dalyvių eisenoje.....	7
Istorinis vizitas: Lietuvoje lankėsi Izraelio Premjeras.....	8
Lietuvos karaimų kultūros bendrijai – 30.....	9
Minėjo Tarptautinę romų holokausto aukų atminimo dieną.....	11
Trakuose veikė V totorių kūrybinė vasaros mokykla.....	12
Romų vaikai mokėsi ir ilsėjosi vasaros stovykloje.....	13
M. Gladilina, G. Sitdykovas. Jonavos slavų klubo emblema – rusiškas karvojus	14
A. Pakalkienė, J. Rumša. Lietuvių kalbos kursuose – gramatika ir Maironio eilės.....	16
Lietuvos paštas išleido pašto ženklą, skirtą totoriams	18
Kaune atidengtas paminklas žydus gelbėjusiam Olandijos diplomatui	19
J. Rumša. Kaselyje, kur lietuviai – mažuma.....	20

ISTORIJA

E. Mažul. Tarpukario Lietuvos politika tautinių mažumų atžvilgiu	22
--	----

NAUJOS KNYGOS

Litvakų keliai tęsiasi	26
Prieš 71 metus išleistas A., Frank dienoraštis jaudina pasaulį ir šiandien.....	26
Panevėžio romai turi savo istoriją.....	26
Vrublevskių bibliotekoje – leidinys apie holokaustą Lietuvoje	27
Kuriamas Lietuvos žydų kultūrinio paveldo virtualus archyvas.....	27

TAUTINĖS MAŽUMOS UŽSIENYJE

Romų muziejus Lenkijoje traukia turistus iš viso pasaulio	28
---	----

SUMMARY	28
---------------	----

Numatoma mažinti atskirtį Pietryčių Lietuvoje

Birželio 27 d. Vyriausybė apsva-
tė priemones socialiniams ir ekono-
miniams skirtumams regionuose,
kuriuose gausiai gyvena tautinių
mažumų atstovai, mažinti.

Vyriausybė pritarė Vilniaus funk-
cinės zonos plėtros planui, kurį re-
alizavus turėtų sumažėti socialiniai
ir ekonominiai skirtumai Pietryčių
Lietuvoje.

„Šis planas padės mažinti atskirtį
tarp Vilniaus ir atokesnių rajonų.
Sieksime gerinti infrastruktūrą ir vie-
šųjų paslaugų tinklą, kad šie atitiktų
gyventojų poreikius, būtina skatinti
bendruomeniškumą bei tarpkultūrinį
dialogą“, – kalbėjo vidaus reikalų
ministras Eimutis Misiūnas.

Vykdam šį planą numatoma
pritraukti investicijų ir stiprinti ma-
žesnių regiono miestų ekonominį
potencialą. Vilniaus regiono taryba
turės išskirti regioninės specializaci-
jos kryptis ir parengti veiksmų planą.

Numatoma įsteigti bent 10 papild-

omų daugiafunkčių paslaugų įstai-
gų, kurių veikla apims ikimokyklinį,
bendrąjį ir suaugusiųjų lavinimą bei
čia gyvenančių tautinių mažumų
kalbų mokymą. Centruose veiks
biblioteka, bus vykdomos bendruo-
meninės veiklos.

Bus kuriama regioninė Vilniaus
viešojo transporto organizavimo
sistema. Ketinama sudaryti galimybę
savivaldybėms kartu organizuoti susi-
siekimą tarp miesto ir priemiesčio bei
regiono miestų, peržengiant savival-
dybių administracines ribas. Numatoma
įdiegti kombinuoto maršruto ir
kombinuoto bilieto sistemas.

Bus tvarkomos viešosios erdvės,
infrastruktūra, atnaujinamos biblio-
tekų patalpos ir remiamos iniciatyvos,
skatinančios bendruomeniškumą,
pilietiškumą ir tarpkultūrinį dialogą.

Ketinama įgyvendinti ir komplek-
sinius miestų ir miestelių viešosios
infrastruktūros ir kultūros infrastruk-
tūros vystymo projektus Lentvartyje,

Elektrėnuose, Rūdiškėse, Baltojoje
Vokėje, Vievyje, Nemenčinėje, Juod-
šiliuose, Maišiagalėje, Pabradėje ir
Šalčininkuose.

Vilniaus funkcinės zonos plėtros
plano įgyvendinimo modelis bus
paremtas Vietos plėtros fondu, kuris
sudarys sąlygas pasinaudoti papil-
domomis finansinėmis galimybėmis
darniai ir tvariai plėtrai. Šis finansinis
mechanizmas derina subsidijas su pa-
lankesnio kreditavimo sąlygomis, pri-
vataus sektoriaus, užsienio investicijų
plėtros schemomis ir novatoriškais
finansiniais instrumentais.

Planas rengiamas bendradarbiau-
jant su Švietimo ir mokslo, Kultūros,
Susisiekimo, Finansų, Ūkio, Krašto
apsaugos ministerijomis, Tautinių
mažumų departamentu prie Lietuvos
Respublikos Vyriausybės ir savival-
dybėmis.

Parengtą Vilniaus funkcinės zo-
nos plėtros planą tvirtins vidaus
reikalų ministras.

Kauno įvairių tautų kultūrų centras perimamas valstybės nuosavybėn

Rugpjūčio 1 d. Vyriausybė priėmė
nutarimą perimti valstybės nuosavy-
bėn Kauno miesto savivaldybės, kaip
viešosios įstaigos Kauno įvairių tautų
kultūrų centro dalininkės, turtines ir
neturtines teises ir pareigas ir pavedė
Tautinių mažumų departamentui prie
Lietuvos Respublikos Vyriausybės
įgyvendinti valstybės, kaip viešosios
įstaigos Kauno įvairių tautų kultūrų
centro savininkės, turtines ir neturti-
nes teises ir pareigas. Iki šiol Centrą
lygiomis teisėmis valdė Tautinių ma-
žumų departamentas ir Kauno miesto
savivaldybė.

Šiuo Vyriausybės nutarimu sie-
kiama gerinti viešųjų įstaigų veiklos
valdymo efektyvumą, stiprinti tautinių

bendruomenių veiklas, įgyvendinant
visuomenei naudingus projektus ir
sprendžiant aktualius valstybei klau-
simus.

Kauno įvairių tautų kultūrų cen-
tro veiklos tikslai – tautinių bendrijų
kultūrine, menine, projektine veikla
sudaryti sąlygas tautinių mažumų sa-
vitumui išsaugoti, jų kultūrinei veiklai,
meninei saviraiškai puoselėti. Taip
pat siekiama, kad tautinių mažumų
atstovai visapusiškai integruotųsi į
Kauno miesto gyvenimą, būtų ska-
tinama tolerancija, pagarba įvairioms
kultūroms, palaikomos daugiataučio
miesto tradicijos.

Kauno įvairių tautų kultūrų centre
savo renginius organizuoja armėnų,

lenkų, rusų, totorių, ukrainiečių, vo-
kiečių, žydų bendruomenės. Kasmet
čia vyksta apie šimtą renginių, kurias
aplanke per dešimt tūkstančių žmo-
nių. Vyksta susitikimai su Lietuvos ir
užsienio šalių kultūros bei visuome-
nės veikėjais, vakaronės, koncertai,
leidinių sutiktuvės, Apskritojo stalo
diskusijos, parodos. Rengiami mo-
kymai, seminarai tautinių mažumų
organizacijų vadovams. Centras da-
lyvauja tarptautiniuose projektuose
„Erasmus+“, „Youth in action“,
Šiaurės Reino-Vestfalijos programoje
„Ewoca“, bendradarbiauja su savano-
riais iš įvairių pasaulio šalių.

Kauno įvairių tautų kultūrų cen-
tras veikia nuo 2004 m.

Apdovanojimai už nuopelnus Lietuvos Respublikai

Lietuvos Prezidentė Dalia Grybauskaitė Liepos 6-osios – Valstybės dienos – proga už nuopelnus Lietuvos Respublikai ir už Lietuvos vardo garsinimą pasaulyje valstybės ordinais ir medaliais apdovanojo 59 Lietuvos ir užsienio valstybių piliečius.

„Valstybės dieną norime ypatingai pagerbti ir pabrėžti žmogaus, visų pirma – piliečio – svarbą valstybei ir jos pažangai“, - kreipdamasi į iškilmingos apdovanojimų ceremonijos dalyvius, pažymėjo Prezidentė.

Pasak jos, šiomet tai dar ir Lietuvos valstybingumo atkūrimo šimtme-

tis, kada pati istorija labai įtikinamai kalba apie tai, jog mūsų žingsniai, darbas, ryžtas ir drąsa nelieka be pėdsako.

„Šiandien, Valstybės dieną, labiausiai norisi pabrėžti tai, kas jau nuveikta, ir padėkoti visiems, kurie iš širdies dirba Lietuvai. Tiems, kurių pilietiškumas – ne poza ir ne tušti žodžiai, kuriems ši šalis – svarbiausia pasaulyje. Tai Jūsų dėka Lietuva per mažiau nei tris dešimtis metų nuėjo tokį valstybingumo kelią, kad šiandien drąsiai lygiuojasi su daugeliu Europos ir kitų pasaulio valstybių, su

kuriomis mus sieja tvirti draugystės ryšiai“, - kalbėjo šalies vadovė prieš pradėdama apdovanojimų iškilmes.

Prezidentės dekretu ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Komandoro didžiuoju kryžiumi apdovanoja Irena Veisaitė – teatrologė, istorinės atminties ir tolerancijos vertybių puoselėtoja.

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino medaliu apdovanoja Renata Vidtman – žurnalistė, pilietiškumo puoselėtoja, svariai prisidedanti prie pilietinės savimonės stiprinimo.

V. Pranckietis: Seimas rudenį svarstys asmenvardžių rašymo klausimą

Seimo Pirmininkas Viktoras Pranckietis teigė, kad Seimas rudens sesijoje svarstys projektus, atveriančius kelią vardus ir pavardes asmens dokumentuose rašyti lotyniško pagrindo rašmenimis.

„Į rudens programą įrašysime. Mums reikalingas rezultatas, koks jis bebūtų. Ne vilkinimas, o reikalinga proceso pabaiga“, - sakė jis, rugpjūčio 24 d. duodamas interviu radijui „Znad Wilii“.

Seimui yra pateikti du įstatymų projektai dėl asmenvardžių rašymo dokumentuose. Pagal vieną jų, Lietuvos piliečio vardą ir pavardę nelietuviškais rašmenimis būtų galima rašyti pagrindiniame paso puslapyje, jeigu to norintis asmuo pateiktų nelietuviškos pavardės variantą pagrindžiantį šaltinį. Tokią galimybę turėtų ir užsieniečio pavardę po santuokos perėmę lietuviai.

Antrasis projektas numato, kad vardas ir pavardė nelietuviškais rašmenimis turėtų būti rašomi papildomame paso puslapyje arba antroje tapatybės kortelės pusėje.

Vyriausybė pritaria pirmajam projektui. Originalios pavardžių rašybos lotyniško pagrindo rašmenimis siekia Lietuvos lenkai ir Varšuvos politikai. Originalios rašybos įteisinimo šalininkai teigia, kad jos būtų svarbios ir santuokas su užsieniečiais sudariusioms lietuvėms. Kritikai sako, kad taip būtų sumenkintas konstitucinis valstybinės lietuvių kalbos statusas, gali kilti keblumų skaitant nelietuviškas pavardes.

Šiuo metu Lietuvoje galiojantys teisės aktai numato, kad Lietuvos piliečių dokumentuose vardai ir pavardės rašomi lietuviškais rašmenimis. Valstybinė lietuvių kalbos komisija gegužę paskelbė, kad pagrindiniame dokumento puslapyje asmenvardžiai gali būti rašomi lotyniško pagrindo

V. Pranckietis

rašmenimis, jeigu tai asmenys, kurie yra sudarę santuoką su užsienio piliečiais arba tai yra Lietuvos pilietybę įgiję užsieniečiai. Pataisų, kurios leistų ir Lietuvos lenkams pavardes rašyti su „w“ arba „x“, kalbininkai nevertino, nes, pasak jų, nėra aišku, kokiems asmenims būtų suteikiama teisė vardus ir pavardes rašyti ne lietuvių kalbos rašmenimis ir kiek tokių asmenų būtų.

Pasaulio lietuvių ir Lietuvos tautinių bendrijų diena „Šimtas Lietuvos veidų – sujunkime Lietuvą“

Liepos 1-ąją Vilniaus rotušės aikštėje 24 lietuvių bendruomenės iš skirtingų pasaulio šalių ir 20 Lietuvos tautinių bendrijų pakvietė sostinės gyventojus ir svečius artimiau susipažinti su savo veikla ir pažiūrėti šventinį koncertą. Pasaulio lietuvių bendruomenė ir Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės siekė padėti susitikti viso pasaulio lietuviams ir mūsų šalyje gyvenančioms tautinėms mažumoms.

Gausiai susirinkusius šventės dalyvius ir svečius sveikino Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė.

„Mes turime net 24 bendrijas iš užsienio ir 20 Lietuvos tautinių bendrijų. Kiekvienas norės, kad jūs juos aplankytumėte, pasidžiaugtumėte tuo, ką jie turi geriausio. Tai pirmoji mūsų Dainų šventės „Vardan tos...“ diena. Labai džiaugiuosi, kad pradėdame nuo bendrystės“, - sakė šalies vadovė.

„Už Lietuvos ribų per pasaulį turime išsibarsčius daugiau nei milijoną lietuvių. Pasaulio lietuvių bendruomenė (PLB) skaičiuoja 60-uosius savo gyvavimo metus ir pirmas kartas nepriklausomos Lietuvos istorijoje, kuomet teoriškai pažįstama, po pasaulį išsibarsčiusi lietuvių diaspora pagaliau įgys tikrą veidą ir prisistatys. Taip švenčiame Vilniuje Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 100-mečių kartu, kaip viena didelė šeima. Kviečiame susitikti, pamatyti vieniems kitus, susipažinti ir susidraugauti“, - teigė PLB pirmininkė Dalia Henkė.

Tautinių mažumų departamentų direktorė dr. Vida Montvydaitė

pažymėjo, kad Lietuvos tautinės bendrijos yra neatsiejama Lietuvos visuomenės, jos istorijos ir kultūros dalis, o apsikėitimas unikalia patirtimi saugojant savo tapatumą gyvenant ne savo kilmės šalyje bus labai naudinga tiek iš viso pasaulio suvažiuosiuos lietuviams, teik Lietuvoje gyvenančioms tautinėms mažumoms.

„Labai simboliška ir džiugu, kad ši bendra šventė mus suvienijo ne pagal tautinį ar koki nors kitą išskirtinį bruožą, o pagal tai, ką mes jaučiame savo širdyse – pagal begalinę meilę Lietuvai, kuri vieniems yra gimtinė, o kitiems tapo antraisiais namai. Juk neprivalai būti lietuvis arba gyventi Lietuvoje tam, kad Lietuvą laikytum savo Tėvyne. Šio mūsų renginio pavadinimas yra „Šimtas Lietuvos veidų – sujunkime Lietuvą“. Tačiau tam, kad būtume visiškai tikslūs, turėtume sakyti, ne šimtas, o šimtas penkiasdešimt keturi Lietuvos veidai, nes būtent tiek tautybių atstovų gyvena Lietuvoje. Ir visi jie savo buvimu ir savo įvairove praturtina mūsų šalį ir mūsų visuomenę, lygiai taip pat kaip po visą pasaulį išsibarsstę mūsų

tautiečiai praturtina tų valstybių, kuriose jie gyvena, kultūras“, - sakė departamento vadovė.

Į renginio Rotušės aikštėje dalyvius kreipėsi Ministras Pirmininkas Saulius Skvernelis.

„Sveikinu visus susirinkusius į unikalią Pasaulio lietuvių bendruomenių ir Lietuvos tautinių bendrijų paviljonų miestelį. Lietuvos valstybingumo šimtmetis – sėkmės istorija, sujungianti mus ir vienijanti dar stipriau“, - kalbėjo premjeras.

Vyriausybės vadovas pabrėžė, kad Lietuva šiandien laisva ir nepriklausoma, draši ir auganti valstybė. Jos balsą girdi pasaulis, o pasiekimus vertina tarptautinė bendruomenė. „Laimėjimai priklauso ne nuo šalies dydžio. Nesame didelė valstybė, bet turime didingą istoriją. Jos įkvėpti šiandien auga nauji Lietuvos herojai. Stiprios asmenybės – Lietuvos veidai, kurie savo pavyzdžiu ir pasiukojamu tvirtina bendruomenes ir pasaulio lietuvių vienybę“, - kalbėjo S. Skvernelis.

Rotušės aikštėje įrengtoje scenoje koncertavo Pasaulio lietuvių bendruomenių ir Lietuvos tautinių bendrijų meno kolektyvai.

Visą dieną veikė mugė, kurioje ši kartą nebuvo prekiaujama. Palapinėse lankytojai galėjo susipažinti su Pasaulio lietuvių bendruomenių, Lietuvos tautinių bendrijų istorija, veikla, paragauti nacionalinių patiekalų.

TBN inf.

Prezidentė Dalia Grybauskaitė susidomėjo karaimų kūryba

Šventėje pridera pasipuošti. Dešinėje – Tautinių bendrijų tarybos pirmininkė Gunta Rone

Tautinių bendrijų palapinėje nebuvo kur obuoliui nukristi

Totorės užsienio reikalų ministrui Linui Linkevičiui siūlė pasivašinti totorišku šimtalapiu. Dešinėje – Vilniaus apskrities totorių bendruomenės pirmininkė Galina Miškinienė

Estai iš popieriaus darė suvenyrus

Kauno slavų estetinio lavinimo centro mokiniai rodė savo darbelius Ministrui Pirmininkui Sauliui Skverneliui. Jam iš kairės – Tautinių mažumų departamento direktorė dr. Vida Montvydaitė, iš dešinės – Kauno slavų estetinio lavinimo centro pirmininkė Elena Berežok

Šventėje buvo galima susipažinti su leidiniais apie tautines mažumas

Premjeras Saulius Skvernelis prie moldavų-rumunų stalo. Šalia – Tautinių mažumų departamento direktorė dr. Vida Montvydaitė, dešinėje – Lietuvos rumunų kultūros bendrijos „Dačija“ pirmininkė Lučija Bartkienė.

Gruzinais

Uzbekai demonstravo savo tautinius siuvinius. Kairėje – Uzbekų kultūros centro pirmininkė Leila Urmanova-Vnukova

Latvės pynė gražius vainikus iš lauko gėlių

Kazachai atsakinėjo į lankytojų klausimus

Tautinių mažumų departamento darbuotojai patenkinti – šventė vyks ta puikiai. Centre - departamento direktorė dr. Vida Montvydaitė

Į dangų kyla geltoni, žali, raudoni balionai

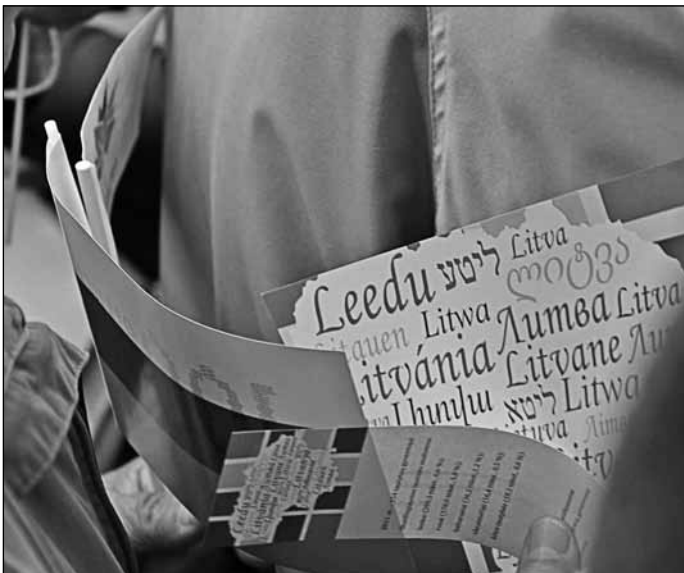

Baltarusiai kvietė pasigrožėti dirbiniais iš šiaudų

Armėnai. Centre – Tautinių bendrijų tarybos narys Ruslanas Arutiunian

Ukrainietės vadinamąja Petrovkos technika ant popieriaus tapė ornamentus. Dešinėje – Vilniaus ukrainiečių bendrijos pirmininkė Natalija Šertvytienė

Lietuva - tautinių mažumų gimtosiomis kalbomis

Tautinių bendrijų atstovai – Dainų šventės dalyvių eisenoje

Liepos 6 d. pirmą kartą šventinėje Dainų šventės „Vardan tos...“ dalyvių eisenoje dalyvavo šalies tautinių bendrijų atstovai.

Eisenoje nuo Katedros aikštės iki Vingio parko, kur Šimtmečio Dainų šventę vainikavo Dainų dienos koncertas, kartu su Dainų šventės dalyviais ėjo Lietuvos armėnų, azerbaidžaniečių, baltarusių, estų, gruzinų, kazachų, latvių, moldavų, totorių, ukrainiečių, uzbekų bendruomenių atstovai iš Vilniaus, Kauno, Visagino.

TBN inf.

Istorinis vizitas: Lietuvoje lankėsi Izraelio Premjeras

Rugpjūčio 23 – 26 d. Lietuvoje lankėsi Izraelio Premjeras Benjaminas Netanyahu (Benjaminas Netanjahu). Tai pirmasis Izraelio Premjero vizitas mūsų šalyje.

B. Netanyahu susitiko su Lietuvos Ministru pirmininku Sauliumi Skverneliu.

„Didžiuojamės ypatingais ryšiais su Lietuvos ir pasaulio žydų (litvakų) bendruomene ir džiaugiamės jos indėliu į mūsų valstybės kūrimą. Nėra ateities nesuvokus istorijos, tad dedame dideles pastangas ir skiriame didelį dėmesį žydų genocido aukų atminimui, visuomenės tolerancijos skatinimui. Mūsų Vyriausybė ir toliau tęs nulinės tolerancijos antisemitizmui politiką, toliau bus restauruojamos sinagogos, žydų kapinės“, - per susitikimą pareiškė S. Skvernelis.

Susitikimo su Lietuvos Respublikos Prezidente Dalia Grybauskaite metu kalbėta apie Holokausto aukų atminimo įamžinimą, litvakų kultūros puoselėjimą ir tarpusavio ryšių stiprinimą.

Izraelio Premjeras dalyvavo Holokausto aukų pagerbimo ceremonijoje Panerių memoriale, kuriame pirmą kartą vyko žydų gelbėtojų – Pasaulio tautų teisuolių – apdovanojimo ceremonija.

Skaičiuojama, kad 1941–1944 m. Paneriuose nužudyta daugiau kaip 100 tūkst. žmonių, žydų aukų skaičius galėjo siekti apie 70 tūkst.

„Stovėdami čia prisimename visus tuos, kurie žuvo, ir visus tuos, kurie buvo sunaikinti“, - Paneriuose sakė B. Netanyahu.

B. Netanyahu Vilniaus choralinėje sinagogoje susitiko su Lietuvos žydų bendruomene. Susitikime dalyvavo apie 250 Lietuvos žydų bendruomenės narių, žydų organizacijų atstovų,

Lietuvos Respublikos Prezidentė D. Grybauskaitė ir Izraelio Premjeras B. Netanyahu

tarp jų – bendruomenės pirmininkė Faina Kukliansky. Susitikime taip pat dalyvavo užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius, Nepriklausomybės akto signataras Emanuelis Zingeris, Izraelio valstybės ambasadorius Amiras Maimonas.

Čia Premjeras pasakė vienintelę Lietuvoje viešą kalbą, kurioje akcentavo savo ryšį su Lietuva, abišalio bendradarbiavimo svarbą, negailėjo šiltų žodžių negausiai, tačiau žydų tradicijas ir paveldą puoselėjančiai Lietuvos žydų bendruomenei.

B. Netanyahu dėkojo Lietuvos vyriausybei už besitęsiančią kovą su antisemitizmo apraiškomis ir „tiesos gynimą“. „Mes jus palaikome ir skatiname jus daryti tai daugiau ir daugiau“, - sakė jis.

Svečias papasakojo, kad jis išvakarėse pasivaikščiojo po buvusio Vilniaus geto teritoriją sostinės senamiestyje. 1941 m. rugsėjį įkurtas getas buvo likviduotas 1943 m. rugsėjo 23-24 d. Prieš Antrąjį pasaulinį karą Vilniuje žydai sudarė apie trečdali miesto gyventojų. Lietuvos sostinė

buvo svarbus žydų kultūros centras. Po karo iš maždaug 57 tūkst. Vilniaus žydų gyvi liko apie 2 tūkst.

Prisiminęs savo lituviškas šaknis, B. Netanyahu pavadino save litvaku „iš abiejų pusių“. Jo seneliai buvo kilę iš istorinės Lietuvos – Šeduvos ir Krėvos dabartinėje Baltarusijoje.

Muzikinį sveikinimą aukštajam svečiui ir visai bendruomenei skyrė garsus Lietuvos žydų kilmės operos solistas Rafailas Karpis ir pianistas Darius Mažintas, atlikę tradicines jidiš dainas.

Po susitikimo sinagogoje Lietuvos žydų bendruomenės pirmininkė F. Kukliansky su Premjeru aplankė Sudervės žydų kapines, kur palaidotas Vilniaus Gaonas.

Prieš Antrąjį pasaulinį karą Lietuvoje gyveno per 200 tūkst. žydų. Daugiau kaip 90 proc. iš jų buvo nužudyti per nacių okupaciją.

Šiuo metu Lietuvoje gyvena apie 3 tūkst. žydų. Lietuva siekia stiprinti ryšius ir su visame pasaulyje gyvenančiais litvakais – žydais, kilusiais iš istorinių Lietuvos žemių.

Lietuvos karaimų kultūros bendrijai – 30

Šie metai Lietuvos karaimų kultūros bendrijai – jubiliejiniai. Sukanka trisdešimt metų nuo jos įkūrimo.

Kalbos ir kultūros stovykla

Šiomet jau šešioliktąjį kartą karaimai iš įvairių šalių buvo pakviesti į Tarptautinę karaimų kalbos ir kultūros stovyklą Trakuose, kuri veikė liepos 6 – 13 d. Į ją tradiciškai atvyksta per 80 dalyvių iš Lenkijos, Ukrainos, Rusijos, Prancūzijos, JAV, Kanados.

Liepos 6-ąją – Valstybės (Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo) dieną – mokyklos dalyviai vakare prie Galvės ežero aikštelėje priešais Salos pilį kartu su Lietuvos piliečiais visame pasaulyje giedojo valstybės himną – „Tautišką giesmę“.

Mokyklos programa, kuri šiomet buvo derinama su jubiliejiniais renginiais, buvo gan intensyvi. Tai kalbos pamokos suaugusiems ir vaikams, baigiamojo koncerto spektaklių repeticijos, kūrybinės dirbtuvės apie karaimų paveldą, vakariniai seminarai ir kt.

Vilniaus universiteto Kultūrinių bendrijų studijų centro direktorius

doc. dr. Grigorijus Potašenko karaimų mokykloje skaitė paskaitą „Lietuviškas tautiškumas ir karaimai“, kurioje prelegentas nagrinėjo lietuviško tautiškumo sampratą ir jos santykį su kitomis tautomis, taip pat ir su karaimais.

Pastaruosius keletą metų mokyklos dalyviams rengiamos pažintinės ekskursijos po Lietuvą. Užpernai jie buvo išvykę į Molėtus, apžiūrėjo čia esančią observatoriją. Pernai važiavo susipažinti su Kauno istorinėmis vietomis. O šiomet lankėsi Lietuvos liaudies buities muziejuje Rumšiškėse. Dar viena išvyka buvo surengta į Vilnių, aplankytos su karaimais susijusios vietos, susipažinta su sostinėje gyvenusių ir dirbusių žymių žmonių S. Šapšalo, Šišmanų, Lopato veikla. Ekskursijas, kaip ir pernai, vedė gidas Andžėjus Pileckis.

Liepos 13 d. Trakų kultūros rūmuose vyko baigiamasis XVI Tarptautinės karaimų kalbos ir kultūros stovyklos koncertas.

Sveikinimai – ir karaimų kalba

Prieš trisdešimt metų, 1988-ųjų gegužės 15 d., Lietuvos karaimai susirinko į pirmą viešą bendruomenės susibūrimą Trakuose. Minint šią reikšmingą sukaktį, Trakuose prie Karaimų gatvės 29-ojo namo gegužės 15 d. buvo atidengta atminimo lenta.

O liepos 12 d. Trakuose vyko iškilmingas šio jubiliejaus minėjimas.

Prie Seraja Šapšalo karaimų tautos muziejaus susirinkusiems karaimų bendruomenės atstovams, tarptautinės stovyklos dalyviams, Trakų miesto gyventojams ir svečiams apie karaimų indėlį į Lietuvos istoriją ir kultūrą kalbėjo, sveikino karaimų bendruomenę Tautinių mažumų departamento direktorė dr. Vida Montvydaitė, Trakų rajono savivaldybės merė Edita Rudelienė, ambasadorė, Trakų rajono garbės pilietė dr. Halina Kobeckaitė, Lietuvos karaimų kultūros bendrijos pirmininkė Karina Firkavičiūtė, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas prof. Adas Jakubauskas, Lietuvos azerbaidžaniečių draugijos

Minėjimo dalyviai

Sigitos Nemeikaitės nuotraukos

K. Firkavičiūtė

pirmininkas Mahiras Gamzajevs.

„Vieniems pirmųjų Lietuvoje susibūrus į visuomeninę organizaciją, Lietuvos karaimų kultūros bendrija visus trisdešimt metų vykdė aktyvią veiklą, skirtą išsaugoti ir puoselėti karaimų etninį ir kultūrinį savitumą. Jūs tapote pozityviu bendruomeniškumo pavyzdžiu kitiems. Todėl norėčiau palinkėti jums ir jūsų įkurtai bendrijai ilgų gyvenimo metų, naujų prasmingų iniciatyvų ir daug sėkmės puoselėjant, saugant ir perduodant visa tai, kas svarbu karaimų tautai, ateities kartoms“, - sakė dr. V. Montvydaitė.

„Abajly karaj dostlarym, mien astry bijaniam siznimbiam birliktia bolma da sizni kutlama“,* - į renginyje dalyvavusius karaimus jų gimtąja kalba kreipėsi Lietuvos azerbaidžaniečių draugijos pirmininkas Mahiras Gamzajevs.

„Šis šventinis minėjimas suteikia dar vieną puikią progą apžvelgti Jūsų bendruomenės nueitą kelią ir pasidžiaugti, kad to kelio esama prasmingo ir turiningo, kupino reikšmingų darbų ir praeityje, ir dabar. Šis kelias daugiau kaip 600 metų driekiasi Lietuvos istorijos metraštyje, šalies visuomeninio, kultūrinio ir politinio gyvenimo plotmėse. Ši didingą ir sudėtingą kelią norėčiau pavadinti seniausiu tiurkybės keliu istorinėse Lietuvos žemėse. Per tą laiką šaknimis ir siela įaugote į šią žemę. Jūs, karai-

V. Montvydaitė

mai, kartu su totoriais esate gražios, nepakartojamos tiurkybės salos ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Europoje steigėjai bei fundatoriai. Ir šiandien jūsų turiningos veiklos dėka mūsų valstybėje gyvuoja istorinės tiurkų etninės bendrijos, Europos Sąjungoje pulsuoja seniausios tiurkybės salos gyvenimas, visame pasaulyje puikiai girdisi iš Lietuvos tiurkiškos etnokultūrinės erdvės sklindantys didingi bei nepamirštami balsai“, - sakė M. Gamzajevs.

Jis taip pat kalbėjo apie iškilus karaimų bendruomenės atstovus, palikusius ryškų pėdsaką naujausių laikų Lietuvos istorijoje. Viena iš jų – Halina Kobeckaitė – diplomatė, vertėja, žurnalistė, humanitarinių mokslų daktarė, tautinių bendrijų veikėja, pirmoji Tautybių departamento prie LRV generalinė direktorė. „Savo veikla ji ugdė visuomenėje pagarbą įvairioms Lietuvos tautoms, toleranciją ir supratimą, skatino tautinių bendrijų atstovus remti Nepriklausomybės siekius, telkė juos jungtis į organizacijas, saugoti ir puoselėti savo kalbą, kultūrą, papročius“, - teigė M. Gamzajevs.

Jis pasidalino prisiminimais apie kitą iškilų karaimų bendruomenės asmenybę – Mykolą Firkovičių (1924–2000), su kuriuo artimai bendravo ir iš kurio nemažai sužinojo apie karaimų folklorą, materialiąją kultūrą, šeimos

H. Kobeckaitė

apeigas, religines tradicijas, literatūrinį karaimų palikimą ir kitus svarbius karaimų tautinio identiteto išsaugojimo faktus. „Daug įdomių dalykų M. Firkovičius man papasakojo apie įžymų karaimų veikėją ir vyriausiąjį dvasininką Chadži Seraja Chan Šapšalą, jo ryšius su Azerbaidžanu bei apie įžymų karaimų kilmės tiurkologą Ananaszą Zajączkowskį, kuris tyrinėjo ir azerbaidžaniečių kalbą“, - kalbėjo M. Gamzajevs.

Minėjime meninę kompoziciją atliko dainininkė Marija Krupoves (vokalas ir gitara) ir smuikininkas Vytautas Mikeliūnas.

Pasakoja parodos stendai

Dar vienas jubiliejinių metų akcentas – paroda „1988 – 2018“ Serajos Šapšalo karaimų tautos muziejuje. Ji parengta kartu su Trakų istorijos muziejumi. Paroda buvo atidaryta liepos 12 d. iškilmių metu ir veiks iki šių metų pabaigos. Joje pasakojama apie svarbiausius per trisdešimt metų karaimų bendruomenei įvykius ir nuveiktus darbus.

Štai 1988-ieji: Trakų rajono vykdomojo komiteto sprendimu M. Melnikaitės gatvei gražintas senasis pavadinimas – gatvė vėl tapo

*Brangūs draugai karaimai, aš labai džiaugiuosi, kad šiandien galiu būti kartu su jumis ir jus pasveikinti.

A. Jakubauskas

Karaimų; Vilniaus kenesa grąžinta karaimams; Vilniaus inžinerinio statybos institute įvyko pirmoji legali karaimų kalbos pamoka; grupė karaimų vyko į Lenkiją, kur pirmą kartą po Antrojo pasaulinio karo dalyvavo VII

E. Rudelienė

Lenkijos karaimų suvažiavime ir kt.

Parodoje eksponuojami religinio pobūdžio, poezijos leidiniai karaimų kalba, knygos apie karaimų istoriją, kultūrą, žodynai, pokalbių knygelės, iš viso apie 30.

M. Gamzajevs

Parodą papildo ir vienas video akcentas – 1988 m. LRT televizijos sukurtas dokumentinis filmas „Lietuva – ne Krymas, bet gimta šalelė“ (režisierius Vidmantas Puplauskis).

TBN inf.

Minėjo Tarptautinę romų holokausto aukų atminimo dieną

Lietuvos romų bendruomenė kvietė rugpjūčio 2 d. paminėti Tarptautinę romų holokausto aukų atminimo dieną.

To negalima pamiršti

Aukų pagerbimo ceremonija vyko Panerių memoriale. Joje dalyvavo romų bendruomenės, valstybinių institucijų, nevyriausybinų organizacijų atstovai, vilniečiai. Kalbėję oratoriai pažymėjo tragišką romų likimą Antrojo pasaulinio karo metais, nacizmo nusikaltimus, žmonių žudymą dėl priklausymo tautybei. To negalima pamiršti, kad daugiau niekada jokios tautos atžvilgiu tai nepasikartotų. Minėjimo dalyviai padėjo gėlių prie paminklo fašizmo aukoms.

Tą pačią dieną Vilniaus rotušėje buvo pristatyta pirmą kartą specialiai šiai datai sukurta pjesė „Samudaripen. Mergaitė iš vagono“ (režisierius Marius Jampolskis). Dalyvavo ansamblis „Sare Roma“, atlikėjai Rafailas Karpis, Judita Leitaitė ir kt.

Dokumentai liudija

Tuskulėnų rimties parko memorialiniame komplekse atidaryta paroda „Lietuvos romų persekiojimas nacių okupacijos metais (1941-1944)“. Tai 2017 m. Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus parengta kilnojamoji paroda, skirta nacių okupacijos laikotarpiu nužudytų Lietuvos romų atminimui.

Nuotraukose užfiksuotas romų gyvenimas tarpukario Lietuvoje: kelionės vežimais iš vienos vietos į kitą arba į miestelių aikštėse vykstančius turgus, taboro įsikūrimas pamiškėse ar prie ežerų, palapinių statymas, būrimas kortomis, susibūrimai aplink laužą, kūdikio maitinimas, laidotuvės. Apie Antrąjį pasaulinį karą ir nacių vykdytą terorą liudija išlikę dokumentai ir artimųjų išsaugotos nuotraukos. Pastarosiose –

Parodos Tuskulėnų rimties parko memorialiniame komplekse fragmentas

sušaudyti Pravieniškių priverčiamojo darbo stovykloje ar priverstiniais darbams į Vokietijos ir Prancūzijos koncentracijos stovyklas išvežti romai.

Eksponuojami dokumentai ir nuotraukos gauti iš Lietuvos centrinio valstybės archyvo, Vytauto Didžiojo karo, Utenos kraštotyros, Kauno IX forto, Šiaulių „Aušros“ muziejų rinkinių ir privačių asmenų kolekcijų. Parodos įvadinį tekstą parašė istorikas dr. Arūnas Bubnys.

„Juodoji čigonų naktis“

Prieš 74 metus, 1944-aisiais, naktį iš rugpjūčio 2 d. į 3 d. vadinamojoje

čigonų šeimų stovykloje Aušvico-Birkenau koncentracijos lagerio dujų kameroje nužudyti visi ten buvę romai – beveik trys tūkstančiai vyrų, moterų, vaikų, senelių. Ta naktis žmonių atmintyje išliko kaip „Juodoji čigonų naktis“.

Romų tautybės žmonės buvo žu-

domi dėl rasinių priežasčių. Daug jų sušaudyta, nuuodyta dujų kameroje. Iš viso per holokaustą sunaikinta pusė milijono romų. Manoma, kad nacių okupacijos metais Lietuvoje nužudytas kas trečias romas.

Romų nacionalinis kongresas

ir Tarptautinė romų sąjunga ėmėsi iniciatyvos minėti holokausto aukų atminimo dieną. Šios organizacijos ne tik kviečia paminėti šią dieną, bet ir rengia ceremonijas Aušvico, kitose vietose, kviečia jose dalyvauti jaunimą iš visos Europos.

TBN inf.

Trakuose veikė V totorių kūrybinė vasaros mokykla

Birželio 22–30 viloje „Ilgai“ (Trakų r.) veikė V totorių kūrybinė vasaros mokykla. Nuo 2014-ųjų kasmet rengiama vasaros mokykla supažindina totorių vaikus su jų tautos istorija, kultūra, socialinėmis ir religinėmis tradicijomis. Ji skirta ugdyti jaunąją Lietuvos totorių kartą, perduoti jai per amžius protėvių sukauptus kultūros klodus. Mokyklą, kaip ir ankstesniais metais, organizavo Totorių kultūros centras.

Nuobodžiauti nebuvo kada

Mokykloje dalyvavo vaikai nuo keturių iki keturiolikos metų, o taip pat jaunimas iš Vilniaus, Trakų, Nemėžio, Keturiasdešimt totorių, Grigiškių gyvenviečių, Trakų, iš viso apie šešiasdešimt žmonių.

Mokiniais buvo parengta įdomi ir įvairi programa. Jie išmoko apie dvidešimt naujų Kazanės, Krymo totorių šokių ir dainų. Pedagogas iš Turkijos mokė turkiškų šokių.

O kur dar šaudymo iš lanko pamokos, kurias vedė Totorių kultūros centro koordinatorius Maratas Baisėvas. Jodinėjimo įgūdžių vaikai įgijo Trakų žirgininkystės klube „Perkūno žirgai“. Klubas jau penktą vasarą priima totorių vaikus. Tradicinių totorių imtynių – kureš – kovos vyko Trakų olimpiniam sporto centre. Ebru (piešimo ant vandens) pamokas vedė meistrė iš Turkijos Jale Zeynalova.

Viešosios įstaigos „Baltų ama-

Mokyklos dalyviai ir svečiai po baigiamojo koncerto

taič vadovas Robertas Volosiavičius padovanojo mokyklos dalyviams ekskursiją laivu, kurios metu parodė daug nuostabių Galvės ežero ir Trakų pilies kampelių. Išvyką pagyvino pačių dalyvių atliekami per pamokas išmokti muzikiniai kūriniai totorių ir turkų kalbomis. Vieną gražų vakarą mokiniai gamino Krymo totorių nacionalinius patiekalus ant grilio.

Svarbu puoselėti tradicijas

Mokyklos darbą vainikavo baigiamasis koncertas, į kurį atvyko jos dalyvių šeimų nariai, giminės, dalyvavo garbingų svečių. Tarp jų buvo Turkijos ambasadorė Lietuvoje Aydan Yamancan, Lietuvos garbės konsulas Turkijoje Berat Tunakan su žmona, Turkijos lietu-

vių bendruomenės pirmininkė Rūta Danilkevičiūtė ir kt.

„Džiaugiamės būdami totorių vasaros mokyklos pagrindiniais rėmėjais. Taip pat norime padėkoti visoms institucijoms, kurios remia šią mokyklą. Didžiuojamės savo giminėmis totoriais, kurie šimtmečiais Lietuvoje gyvena taikiai ir harmoningai bei toliau ketiname plėtoti emocinius ryšius su totorių bendruomene, toliau juos remsime“, - sakė Turkijos ambasadorė.

Apie Trakų daugiakultūriškumą kalbėjo ir Trakų rajono savivaldybės merė Edita Rudelienė.

„Taip jau istoriškai susiklostė, kad Trakai nuo seno buvo daugiatautis miestas. Jame per amžius gyveno skirtingų religijų ir tautų atstovai. Be galo svarbu puoselėti savo tradicijas,

papročius, kalbą ir perduoti tai ateities kartoms. Džiugu, kad jau penktą kartą organizuojamoje mokykloje vaikai gali išmokti savo tautos šokių, dainų. Linkiu, kad ši tradicija niekada nesibaigtų, kad organizuotumėte dar ne vieną stovyklą, o mes padėsime kiek galėsime“, - teigė merė.

Mokyklos organizatorė, Totorių kultūros centro vadovė Almira Parmaksizoglu džiaugėsi puikiai ir naudingai praleistu laiku.

„Visi mokykloje dalyvavę vaikai labai susidraugavo. Tikimės, kad kitamet jų bus dar daugiau. Taip pat viliamės, kad kitais metais pavyks surengti tarptautinę totorių vaikų mokyklą“, - kalbėjo ji.

Visiems totorių kūrybinės vasaros mokyklos dalyviams, organizatoriams buvo įteikti padėkos raštai, dovanėlės. Totorių kultūros centro koordinatoriai mokyklos dalyviams įteikė V-osios totorių kūrybinės vasaros mokyklos baigimo diplomus.

Trakų kultūros rūmuose veikė totorių vaikų piešinių paroda, skirta Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečiui. Rudenį ji bus pristatyta Tautinių bendrijų namuose Vilniuje.

Totorių kūrybinė vasaros mokykla turi nemažai rėmėjų. Ją remia Kultūros ministerija, Lietuvos kultūros taryba, Tautinių mažumų departamentas prie LRV, Trakų rajono savivaldybė, Islamo kultūros ir švietimo centras, Trakų krašto tradicinių

J. Zeynalova vedė ebru (piešimo ant vandens) pamokas

amatų centras. Turkijos parama, apie kurią kalbėjo šios šalies ambasadorė, teikiama per Turkijos plėtros ir bendradarbiavimo fondą „Tika“.

Totoriškų vestuvių papročiai

Šiomet vasaros mokykloje jos dalyviai artimiau susipažino su totoriškų vestuvių skirtinguose kraštuose tradicijomis ir papročiais, apie kuriuos jiems pasakojo pedagogai iš Turkijos Yunus Anar, Tatarstano – Gulfiya Sharapova ir Airat Shafikov, Krymo – Setja ir Zulfije Kazakovai.

Baigiamajame koncerte vaikai šias tradicijas parodė scenoje. Žiūrovams

apie jas paaiškinimus davė koncerto vedėja Jelena Tračuk. Pavyzdžiui, Turkijos totoriai jaunikį nuskutojo namuose. Po to susirinkę tėvai, giminės, draugai keliauja į nuotakos namus, kuriuose vyksta jaunosios išpirkimo aktas. Visi svečiai jaunesiems dovanoja auksinių monetų. Tada jie šoka savo pirmąjį šokį. Prasideda vestuvių ceremonija.

Tuo tarpu Kazanės totorių vestuvių apeigos šiek tiek kitokios. Čia irgi reikia išpirkti nuotaką, visa vestuvių svita keliauja į jaunojo namus, jaunoji eina prie šaltinėlio vandens atnešti ir kt.

TBN inf.

Romų vaikai mokėsi ir ilsėjosi vasaros stovykloje

Liepos 16 – 21 d. „Gamtos mokyklos“ poilsiavietėje (Švenčionių r.) vyko Lietuvos vaikų fondo organizuota vasaros stovykla romų vaikams. Joje dalyvavo apie trisdešimt gerai besimokančių vaikų iš Vilniaus Naujininkų, Eišiškių, Kybartų, Panevėžio mokyklų, Vilniaus Saulėtekio mokyklos-daugiafunkcinio centro, Lietuvos čigonų bendrijos „Čigonų laužas“, Romų visuomenės centro Vilniuje ir Panevėžio vaikų dienos centro.

Stovykloje romų vaikams buvo organizuotos edukacinės programos, žaidimai, talentų konkursai, dailės terapijos užsiėmimai.

Tautinių mažumų departamento Ryšių su tautinėmis bendrijomis skyriaus vedėja Rasa Paliukienė ir vyr. specialistė Aušra Šokaitienė stovyklautojams pasakojo apie šalies tautines mažumas, jų istoriją. Vaikus sudomino ir viktorina šia tematika.

Stovykloje buvo ugdoma vaikų

tolerancija, pakantumas ir lavinami bendravimo tarpkultūrinėje terpėje įgūdžiai, griaujami stereotipai, skatinamas vaikų pilietiškumas, domėjimasis Lietuvos gamta, istorija. Buvo padedama vaikams atrasti pozityvias vertybines gyvenimo nuostatas, formuojami kolektyvinio darbo įgūdžiai.

Stovyklos darbą finansavo Lietuvos vaikų fondas ir Tautinių mažumų departamentas.

TMD inf.

Jonavos slavų klubo emblema – rusiškas karvojus

Jonava gyventojų skaičiumi užima devintą vietą šalyje. Ji ypač išaugo, kai buvo statoma chemijos gamykla. Jos statybai ir darbui joje reikėjo daug darbininkų ir aukštos klasifikacijos specialistų chemikų, kurių nemažai atvyko iš įvairių SSRS regionų. Nedidelis rajono centras (beje, pirmas istorinis pavadinimas – Janovo) tapo pramonės miestu. Pakito ir gyventojų tautinė sudėtis. Rusakalbiai sudaro apie penkis proc. gyventojų. Kaip jie šiandien gyvena? Mieste veikia visuomeninė organizacija „Slavų klubas“, kuris siekia tenkinti kultūrinius vietos rusų ir rusakalbių gyventojų poreikius, propaguoja slavų tautų kultūrą. Klubo pirmininkė Marina Gladilina turi daug ką papasakoti apie jo veiklą.

Galimas SITDYKOVAS

- Gerbiamoji Marina, papasakokite apie save.

- Aš gimiau Armaviro mieste, Krasnodaro krašte. Tai Rusijos pietūs, derlinga žemė, kurioje auga daugybė įvairių daržovių, vaisių, uogų, daug saulės. Mano tėvai buvo paprasti darbininkai. Ten baigiau vidurinę mokyklą. Be to, buvau muzikali. Muzikos mokykloje išmokau groti pianinu. Tačiau mokykloje mėgstamiausias dalykas buvo matematika, todėl pasirinkau aukštąją technikos mokyklą. 1988 m. baigiau Maskvos energetikos institutą, įgijau pramoninės šilumos energetiko specialybę ir gavau paskyrimą į Jonavos azoto gamyklą. Tarkim, būčiau institutą baigusi porą metų vėliau ir mano gyvenimas būtų susiklostęs visai kitaip. Kaip žmogaus likimas priklauso nuo geopolitinių procesų!

- Bet atsidūrėte Jonavoje. Kokia buvo kelio pradžia?

- Perėjau visus jaunojo specialisto kelius. Dirbau garo aprūpinimo ceche operatore, vėliau inžiniere-konstruktorė konstruktorių skyriuje. 1994 m. mažinant etatus, netekau darbo. Tačiau to laikotarpio sunkumus pergyvenau oriai. Duktė baigė Kauno A. Puškino vidurinę mokyklą (dabar – Kauno A. Puškino gimnazija). Interjero dizainerio specialybę įgijo Vilniaus kolegijoje. Gyvena ir dirba Kaune.

- Kas ją paskatino pasirinkti šią specialybę?

- Slavų klubo vaikai lankė Mstislavo Dobužinskio rusų kultūros ir estetinio lavinimo centrą Kaune. Ne vienam mokiniui, tarp jų ir mano dukteriai, padėjo pasirinkti profesiją, už ką jie dėkingi Centro pedagogei Anai Čiuprovai. Ji vaikams atidavė dalelę savo sielos, įdėjo daug darbo ir energijos.

Šiam Centrai nuo pat jo įsikūrimo vadovauja sutuoktiniai Jelena ir Valerijus Berežok. Jie kasmet organizuoja tarptautinius rusų kultūros festivalius, paveikslų parodas. Mums ne kartą teko dalyvauti Centro renginiuose. Ilgai prisiminsime Anos Netrebko, mano kraštietės iš Krasnodaro, koncertą Kaune. Jos muzikinė karjera prasidėjo dar mokykloje. Vėliau ji mokėsi muzikos mokykloje S.-Peterburge, ten baigė N. Rimskio-Korsakovo konservatoriją, tapo pasaulinio garso operos dainininke.

- Kada buvo įkurtas jūsų klubas, kokie jo tikslai?

- Klubas buvo įkurtas 1989 m. jo pirmosios pirmininkės Galinos Bolta iniciatyva. Klubo šerdimi buvo mokykla rusų mokomąja kalba. Mokyklos biblioteka gaudavo knygų ir žurnalų iš Rusijos.

Klubas vienija žmones, kurie domisi rusų kultūra, myli rusų kalbą ir nori ja bendrauti. Jos grožį, turtingumą norime perduoti vaikams ir jaunimui.

M. Gladilina

- Kur vyksta jūsų susirinkimai?

- Kažkada mes turėjome patalpas Jonavos mokykloje rusų mokomąja kalba. Bet prieš dešimt metų ji buvo uždaryta. Šiuo metu glaudžiamės Jonavos suaugusiųjų švietimo centre. Tačiau būtų gera turėti atskiras patalpas.

- Kaip dažnai vyksta klubo užsiėmimai, kas juose svarstoma?

- Klubo užsiėmimai vyksta reguliariai – du kartus per mėnesį. Ilgesnes pertraukas darome vasarą ir žiemos švenčių metu. Pokalbiuose svarstome tai, kas mus jaudina: gimtoji kalba, ryšiai su Rusija, jos požiūris į mus. Rusijoje mus vadina tėvynainiais. Tačiau ką tai reiškia? Kokios vadinamųjų tėvynainių teisės ir pareigos? Terminas „Rusų pasaulis“, kuris dabar dažnai vartojamas, daugelio žmonių vertinamas kaip tolimas, oficialus, svetimas.

Mus, rusakalbius, gyvenamose šalyse vadina tautine mažuma. Manau, kad tai neteisinga. Šiuolaikiniame pasaulyje, XXI amžiuje šios kategorijos yra atgyvenusios. Šiandien daugelis žmonių per savo gyvenimą ne vieną kartą keičia gyvenamąją šalį, laisvai pasirenka, kur jiems mokytis, dirbti, kur leisti laiką išėjus į pensiją. Pasaulis seniai ir labai kardinaliai pasikeitė.

- Tačiau šis terminas yra oficialiai pripažintas. Europos Sąjunga rūpinasi, kad tautinių mažumų teisės būtų apgintos švietimo ir kultūros srityse. Kas jaudina Klubo narius?

- Mūsų susitikimuose aptariame Rusijos kultūrinį gyvenimą, pergyvename, kad iš gyvenimo išeina žymūs artistai, mokslininkai, rašytojai. Mums rūpi rusų kalbos grynumas. Lietuvių kalbininkai muša pavojaus varpais, kad į lietuvių kalbą veržiasi svetimybės, kai galima apsieiti be jų, kad kalbą, ypač jaunimo tarpe, teršia visokie žargonizmai. Tą patį galima pasakyti ir apie rusų kalbą. Mes norime tamesnių kultūrinių ryšių su Rusija. Prisimename savo protėvius, lankome jų kapus Rusijoje.

- Ar Jūs seniai buvote Rusijoje?

- Paskutinį kartą buvau prieš šešerius metus. Deja, daugelio mūsų finansinės galimybės yra gana kuklios. Mes pageidautume pigesnių vizų, nuolaidų sistemos vykstant į Rusiją.

- Kas dar jaudina Klubo narius?

- Daug metų mes tvarkėme kariškių, žuvusių tarnybos metu, kapus. Kartą apsilankę Jonavos miesto kapinėse, pastebėjome apleistus kariškių, tarnavusių Rukloje sovietiniais metais, kapus. Viena moteris mums pranešė, kad buvo sunaikinta palaidoto kareivio pavardė, siekiant padidinti šeimos kapavietę. Teko kreiptis į Jonavos rajono savivaldybės administraciją. Mus sutiko pagarbiai ir palankiai. Mūsų argumentai buvo teisingi. Ištikrųjų, jeigu negerbsime mirusiųjų atminimo, neprisiminsime

jų, tai ko mes, kaip žmonės, verti, koki pavyzdį rodysime jaunimui?

- Jūs Slavų klubui vadovaujate jau dvejus metus. Tikriausiai turite planų?

- Mano tikslas – burti žmones, kuriems artima rusų kultūra, kurie nori išmokyti ar pagilinti rusų kalbos žinias. Viena mūsų Klubo narė yra buvusi rusų kalbos ir literatūros mokytoja, pensininkė. Ji pasiruošusi norinčius mokyti rusų kalbos.

Ateityje ketiname įkurti muzikinę-teatrinę grupę, plėsti Klubo narių ratą. Bandome ieškoti naujų darbo formų, kad galėtume patraukti jaunimą. Feisbuke sukūrėme savo puslapį „Slavų klubas“, o jo emblema pasirinkome rusų karvojų.

- Įdomu, kaip gimė tokios emblemos idėja?

- Galima sakyti atsitiktinai. Jonavoje veikia paramos ir labdaros fondas „Močiutės pastogė“. Vasarą jo vadovai mus pakvietė į Duonos šventę. Ten nuvykome su rusišku karvojumi. Buvo koncertas, aš deklamavau eilėraščius apie karvojų. Renginyje dalyvavo ir rusų ansamblis iš Užusaliao kaimo, kuriame gyvena sentikiai. Jie sužavėjo publiką rusiškais dainomis ir romansais. Mes savo ruožtu vakaro šeiminkus pakvietėme arbatos puodeliui. Šventės įspūdžiai, malonus bendravimas padiktavo idėją, kad Slavų klubo emblema turi būti rusiškas karvojus.

Jonavos slavų klubo narės Rusų kultūros dienos metu Vingio parke Vilniuje

- Ar daug narių Klube? Ar jame dalyvauja kitų tautybių žmonės?

- Šiuo metu Klube yra 20 narių. Į užsiėmimus ateina ne tik rusai, bet ir kitų tautybių atstovai. Kasmet dalyvaujame Rusų kultūros dienoje Vilniuje, Vingio parke. Rengiame ekskursijas po Lietuvą, pavyzdžiui, buvome Palangoje. Turėjome įdomų susitikimą buvusioje mokykloje rusų mokomąja kalba. Ten dirbęs geografijos mokytojas domisi kraštotyra, renka medžiagą apie Lietuvos sentikių istoriją. Jis mums surengė ekskursiją į Baltromiškių kaimą. Čia yra išlikusi maža sentikių cerkvė, kurią mokytojas kartu su šeima savo jėgomis atstatė. Labai įdomu buvo daugiau sužinoti apie sentikių istoriją, tradicijas, gyvenimo būdą, pamatyti fotografijų, archyvinių dokumentų.

Draugaujame su Jonavos ukrainiečių bendrija. Kai kada organizuojame bendrus renginius. Pavyzdžiui, kartu dalyvavome išvykoje į Rygą. Mus sieja daug bendrų dalykų ir mūsų negalima išskirti.

- Šiemet minimos Lietuvos valstybės atkūrimo 100-osios metinės. Ar Jonavos slavų klubas dalyvauja šventiniuose renginiuose?

- Iškilmes, skirtos Lietuvos valstybės atkūrimo jubiliejui, mums nėra svetimos. Mes esame Lietuvos piliečiai, pagarbiai žiūrime į savo šalies istoriją. Mūsų Klubo nariai visada dalyvauja renginiuose, kurie svarbūs miestui ir Lietuvai.

Lietuvių kalbos kursuose – gramatika ir Maironio eilės

Tautinių bendrijų namuose nuo 2005-ųjų metų veikia Valstybinės kalbos mokymo centras. Jame vyksta lietuvių kalbos kursai kitataučiams. Nuo pat Centro įkūrimo iki šiol lietuvių kalbą juose dėsto mokytoja metodininkė Aušra Pakalkienė. Ji mielai sutiko pasidalinti mintimis apie kursų darbą, savo patirtį ir pastebėjimus.

Jonas RUMŠA

- Kokie žmonės lanko lietuvių kalbos kursus?

- Pagal tautybę daugiausia baltarusiai ir ukrainiečiai, atvykę iš savo šalių ir nusprendę įsikurti arba jau įsikūrę Lietuvoje. Taip pat yra atskira grupė – rusai, buvę maskviečiai. Dėl įvairių priežasčių jie paliko Maskvą ir pasirinko Vilnių. Kai kurie yra sukūrę šeimas su Lietuvos gyventojais, bet yra atvykusių šeimomis, įkūrusių čia savo verslą. Jie nori išmokti lietuvių kalbą. Pažymėtina, kad tarp pageidaujančių mokyti lietuvių kalbos beveik nėra vietinių žmonių. Tai rodo, kad lietuvių kalbą jie moka ir jiems nėra būtinybės lankyti valstybinės kalbos kursus.

Jei kalbėsime apie klausytojų amžių, tai jis svyruoja nuo dvidešimt penkerių iki penkiasdešimties metų. Bet pasitaiko ir šešiasdešimties, septyniasdešimties metų amžiaus. Tiesa, tokių yra labai mažai. Manau, kad šie žmonės nusipelnė pagarbos.

- Į kursus ateina šiek tiek mokantys kalbą ar visai nekalbantys lietuviškai?

- Ateina įvairių žmonių. Būna visiškai nemokančių lietuvių kalbos. Tačiau gyvenantys mišriose šeimose jau šiek tiek kalba. Yra ir gerai kalbančių. Jie nori patobulinti savo gramatikos žinias, išlaikyti paskutinį, aukščiausią kalbos mokėjimo lygio egzaminą.

- Grupės ir sudaromos pagal kalbos mokėjimo lygį?

- Taip. Visiškai nemokantys kal-

bos mokosi vienoje grupėje. O kalbančių lietuviškai žinios vertinamos B lygiu. Savo ruožtu pastarieji dar skirstomi į B1 ir B2 lygius priklausomai nuo kalbos mokėjimo.

- Kiek kalbą turi mokėti įvertintas atitinkamai B1 ar B2 lygiu?

- Žmogus, kurio lietuvių kalbos mokėjimas įvertintas B1 lygiu, turi susikalbėti įprastose situacijose, paprastais sakiniais papasakoti apie savo šeimą, darbą, laisvalaikį ir pan.

B2 lygis – aukštesnis. Tomis pačiomis temomis reikia daugiau pasakyti, formuluoti sudėtingesnius sakinius.

- Kiek žmonių mokosi vienoje grupėje?

- Norinčių mokyti pagal skirtingą kalbos mokėjimo lygį visada yra labai daug. Ypač didelis susidomėjimas kursais būna rudenį. Tada tenka formuoti dideles grupes. Pavasariop, kai žmonės keliauja, atostogauja, grupės būna šiek tiek mažesnės.

- Kiek klausytojų būna grupėje, kuri laikoma didele?

- Jeigu grupėje yra, pavyzdžiui, aštuoniolika žmonių, tai jau didelė grupė. Tada man sunkiau mokyti, klausytojams sunkiau mokyti. Geriausia

TBN nuotr.

ir dėstytojai, ir besimokantiems, kai grupėje yra dešimt – dvylika žmonių.

- Kiek laiko trunka kursai?

Kursams skiriama penkiasdešimt šešios valandos. Jeigu užsiėmimai vyksta du kartus per savaitę, tai kursų trukmė – trys mėnesiai. Kartais užsiėmimai būna tris kartus per savaitę. Tada dirbame du mėnesius. Vienas užsiėmimas vyksta dvi akademines valandas.

- Kalbos mokytis nėra lengva?

- Daug priklauso nuo paties žmogaus. Klausytojams sakau: jeigu jūs mokysitės patys, o ne tik lauksite, kad aš jus išmokyčiau, tai norimą tikslą pasieksite. Turi būti dėstytojos ir klausytojo bendradarbiavimas.

Deja, būna ir kitokių atvejų. Žmonės nori, kad dėstytoja juos išmokyti. Galvoja: pažiūrėsime, kaip čia mus išmokyti. O patys nieko nenori daryti, laukia, gal įvyks stebuklas, kažkas ims ir išmokys. Taip nebūna. Reikia ir asmeninių pastangų, ir dėstytojos pagalbos.

Apskritai man labai patinka dirbti su suaugusiais. Ateina, šiuolaikine kalba šnekant, žmonės motyvuoti. Jie nori mokytis, nori išmokti. Patys ieškosi literatūros, vadovėlių. Labai populiarūs Juozo Aleksandravičiaus lietuvių kalbos vadovėliai rusakalbiams nuo senų seniausių laikų. Lengva su jais dirbti. Esu mokytoja. Todėl galiu palyginti. Jeigu mokinius reikia skatinti mokytis, motyvuoti, tai čia ateina susidomėje, niekieno neverčiami. Jie turi tikslą, žino, kodėl nori išmokti kalbą. Nori integruotis į mūsų visuomenę. Žymiai lengviau gyventi šalyje, kai moki jos kalbą. O jeigu nekalbi ta kalba, tai tarsi esi kaip kažkokiam vakuume. Gyveni ir nieko nesupranti. Nei paklausi, nei pabendrausi.

- Kaip klausytojams perteikiate dėstomą medžiagą?

Kalbos mokymas – tai ne tik gramatikos, žodžių mokymas, sakinių sudarymas ir kt., bet ir žinių apie Lietuvos istoriją, kultūrą, tradicijas perteikimas klausytojams. Kiekviena tema susijusi su viena ar kita kultūra. Pavyzdžiui, jeigu kalbame apie valgius, tai aptariame lietuviškus patiekalus, lietuvių kulinarinį paveldą. Būtinai nagrinėjame istorines temas: sostinės Kernavė, Trakai, Vilnius, karalius Mindaugas, didieji kunigaikščiai Vytautas, Algirdas, Kęstutis, kitos žymios asmenybės. Kalbame, kaip lietuviai švenčia Kalėdas, Velykas, kas tai yra Kaziuko mugė ir kt. Aišku, ir apie lietuvių literatūrą, rašytojus kalbame. Ypač atvykę iš Maskvos yra girdėję, pavyzdžiui, apie Salomėją Nėrį, nori sužinoti daugiau. Be to, jie gali papasakoti, kaip jų šalyse švenčiama viena ar kita šventė, kokios yra tradicijos ir

kt. Apie visa tai klausytojai pasiruošia ir pasakoja lietuviškai.

Randame laiko ekskursijoms. Didelį išpūdį padarė pirmoji lietuviška knyga – Martyno Mažvydo katekizmas Vilniaus universitete, Kalbos muziejus Lietuvių kalbos institute.

Įdomus projektas „Po lietuvių kalbos ir kultūros skėčiu“, kai kitataučiai, bestudijuojantys Lietuvoje ar neseniai apsigyvenę, deklamuoja lietuvių poetų eiles, dainuoja lietuviškas dainas. Jame kasmet dalyvauja ir mūsų kursų klausytojai. Šiemet dalyvavo gausiau – net penki. O norinčių buvo žymiai daugiau.

Vyksta ir pas mus renginių. Vienas tokių, pavyzdžiui, buvo apie Maironį. Klausytojai deklamavo poeto eiles.

- Kokias duodate savarankiško darbo užduotis?

- Būtinai paruošti pasakojimą kokia nors tema, taip pat gramatinių užduočių. Jas paaiškinu užsiėmimo metu.

- Ką klausytojams sunkiau sekasi įsisavinti?

- Be abejo, gramatiką. Mūsų gramatika yra labai sudėtinga. Linksniai. Rusai neturi šauksmininko. Mes dar vis turime. Asmenavimas. Sudėtinga sudėlioti gramatiškai taisyklingą sakinį. Lietuvių kalboje ir rusų kalboje šiek tiek skiriasi sakinių konstrukcija, žodžių tvarka. Klausytojams tai yra sunkiausia.

- O kirčiavimas?

- Iki kirčiavimo neprieiname. Bet truputį paaiškinu, ką reiškia tie kirčiai.

- Baigę kursus šiek tiek kalba lietuviškai?

- Taip. Vieni geriau kalba, kiti – prasčiau. Priklauso nuo žmogaus, nuo įdėto darbo, nuo aplinkos, kurioje jis gyvena, t.y., ar dažniau bendrauja lietuviškai, ar savo gimtąja kalba.

- Kaip atsitiko, kad Jūs studijavote rusų kalbą, o tapote lituaniste?

- Vilniaus universitetą baigiau 1992 m., įgijau rusų kalbos ir filologijos specialybę. Rusų kalbos specialistų

poreikis tada labai sumažėjo. Rusistai buvo visiškai nereikalingi niekam. Teko persikvalifikuoti į lietuvių kalbą. Dvejų metų mokymai vyko Vilniaus universitete, Pedagogų raidos centre. Bet rusų kalba dabar man labai praverčia. Klausytojams aiškinu, kaip vienas ar kitas dalykas yra rusų kalboje, o kaip – lietuvių kalboje. Kai kas sutampa, kai kas skiriasi. Tai yra paprasčiau ir klausytojams lengviau įsisavinti.

Kai baigiau universitetą, nuolat bendrauju su rusakalbiais. Dėstau lietuvių kalbą mokykloje rusų mokomąja kalba ir čia, Valstybinės kalbos mokymo centre Tautinių bendrijų namuose. Remdamasi savo patirtimi, galiu pasakyti, kad kažkada buvo didelė problema kitataučiams kalbėti lietuviškai, tai dabar atėjo tas metas, kai visi išmoko lietuvių kalbą.

- Minėjote J. Aleksandravičiaus knygas. Kokias dar naudojate mokymo priemones ir rekomenduojate klausytojams? Kaip jas vertinate?

Tokių būtų galima paminėti ne vieną. Pavyzdžiui, „Langas į lietuvių kalbą“, „Nė dienos be lietuvių kalbos“, išleistos Vilniaus universitete, labai nuostabios mokymo priemonės suaugusiems. „Žingsnis po žingsnio“, „Žodis žodį veja“ – geros mokymo priemonės. Be to, internete yra įvairių mokomųjų priemonių – kalbėjimo, gramatikos. Tikrai negalime jomis naudotis, nes reikalingi kompiuteriai.

- Jūs ir pati esate parašiusi lietuvių kalbos mokymo priemonių...

- Vienu metu lietuvių kalbos mokiau suaugusius romus Romų visuomenės centre. Tada kartu su Alfonsu Kairiu, taip pat lituanistu, buvusiu Tautinių mažumų ir išeivijos departamento darbuotoju, sukūrėme pritaikytą šiai auditorijai kompiuterinę mokymo priemonę „Popietė su lietuvių kalba“. Kita – „Pakeliui į mokyklą“ – skirta mažiausiems, pradedantiems lankyti mokyklą.

Lietuvos paštas išleido pašto ženklą, skirtą totoriams

Birželį Lietuvos paštas į apyvertą išleido pašto ženklą „Lietuvos tautinės mažumos ir bendrijos. Totoriai“, skirtą įprasminti Lietuvos totorių istoriją ir kultūrą.

„Mums didelė garbė“

„Lietuvos pašto išleistas pašto ženklas, skirtas totorių bendruomenei, yra svarbus įvykis Lietuvos ir pasaulio filatelijoje. Tai pirmas pašto ženklas apie mūsų bendruomenę. Lietuvos totoriai – viena seniausių šalies etninių grupių, pernai atšventusi išikūrimo LDK 620-ąjį jubiliejų. Kitamet minėsime totorių sąjungos su Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu Gediminu 700-ąsias metines.

Mums didelė garbė, kad pašto ženklas išleidžiamas šiais metais, kai Lietuva mini atkurto valstybingumo šimtmetį. Taip pat labai reikšminga ir simboliška, kad pašto ženkle pavaizduoti totoriai ulonai – kariai, gyne Tėvynę Lietuvą nuo priešų, nes keletą amžių svarbiausias Lietuvos totorių užsiėmimas buvo būtent karyba“, – teigė Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas prof. dr. Adas Jakubauskas.

Pašto ženklo autorė dailininkė Ieva Krikštaponytė, pavaizdavusi

I. Krikštaponytė

nežinomo dailininko paveikslą. Jame, kaip skelbia prierasas, LDK 5-ojo priešakinės sargybos pulko totoriai ulonai. „Galima sakyti, kad tai pirmieji Lietuvos pasieniečiai. Jie saugojo valstybės sienas. Kiekvienam pulkui buvo pavesta saugoti tam tikrą sienos ruožą. Priešui pasikėsinus į LDK žemę, ulonai pirmieji privalėjo stoti į mūšį“, – sakė prof. dr. A. Jakubauskas.

Konkursą laimėjo studentė

Pašto ženklą sukūrusi I. Krikštaponytė Vilniaus dailės akademijoje studijuoja grafinį dizainą. Šiuo metu ji yra ketvirtakursė. Tačiau mergina vien studijomis neapsiriboja, o jau siekia išbandyti jėgas įvairiuose projektuose.

„Pernai kartu su kolege Toma Kanyte dalyvavome parodų cikle „Pirmas“. Pirmoji paroda vyko Kauno „Parko“ galerijoje. Antroji dalis buvo labiau socialinė. Ekspoziciją padarėme Panevėžio Juozo Balčikonio gimnazijos palėpėje. Baigiau šią mokyklą ir mokymosi laikotarpiu kartu su draugais sukūriau palėpės pritaikymo gimnazijos bendruomenės laisvalaikio projektą. Dėl įvairių priežasčių projektas negalėjo būti

igyvendintas. Todėl parodą surengėme palėpėje, kad parodytume, jog ji yra reikalinga ir gali būti panaudota net apleista“, – „Tautinių bendrijų naujienoms“ sakė Ieva.

Dar viena paroda, kurioje dalyvavo studentė, buvo šių metų kultūros naktį vykusį „Panirus į elektrą“. „Kartu su Elze Grigonyte sukūrėme interaktyvią instaliaciją „Pažeminta Žemė“, siekdamas atkreipti dėmesį į žmogaus daromą žalą Žemei“, – sakė jaunoji kūrėja.

Ieva jau išplaukė ir į tarptautinius vandenis. Užpernai ji pateko į TISDC konkurso Taivane finalą, pateikusi plakata „Is Really Open“ pabėgėlių tematika.

Serija tęsiama

Birželį į apyvertą išleistas pašto ženklas „Lietuvos tautinės mažumos ir bendrijos. Totoriai“ yra trečias, skirtas tautinėms mažumoms per pastaruosius keletą metų.

2014 m. buvo išleisti du pašto ženklai, skirti Lietuvos karaimams. Viename jų pavaizduotas Seraja Šapšalas (1873–1961) – pasaulinio garso mokslininkas-orientalistas, dvasinis ir

pasaulietinis karaimų tautos vadovas, karaimų muziejaus įkūrėjas. Kitame pašto ženkle pavaizduoti karaimų maldos namai – Vilniaus kenesa. Ji yra sostinės Žvėryno rajone, Liubarto gatvėje. Šių pašto ženklų autorė – dailininkė grafikė Irma Balakauskaitė.

Po trejų metų pertraukos, 2017 m. Lietuvos paštas išleido pašto ženklą, skirtą Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenei. Jame pavaizduota menora su integruotais Gedimino stulpais atspindi glaudų istorinį žydų

ir Lietuvos valstybės ryšį. Ženklą sukūrė Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus darbuotoja architektė Viktorija Sideraitė-Alon.

Pašto ženklų ir pašto bloklų leidybos planuojamų temų 2019 metams sąrašė – „Lietuvos tautinės mažumos ir bendrijos. Lenkai“.

Siūlykite temą

Lietuvos paštas kasmet į apyvartą išleidžia 25–27 naujus pašto ženklus.

Juose įamžinamos įvairios istorinės sukaktys, asmenybės, išskirtiniai kultūros, technikos bei kulinarijos paveldo, gamtos objektai ir kt. Temas pašto ženklams atrinka Pašto ženklų leidybos komisija, kurią sudaro Susisiekimo ministerijos ir Lietuvos pašto atstovai, dailininkai, istorikai bei kitų sričių specialistai. Temas teikia minėtos komisijos nariai ir gyventojai. Bet kuris iš jūsų, mieli skaitytojai, galite taip pat tapti pašto ženklų autoriumi.

TBN inf.

Kaune atidengtas paminklas žydus gelbėjusiam Olandijos diplomatui

Olandijos karalius Vilemas Aleksandras (Willem – Alexander) ir Lietuvos Prezidentė Dalia Grybauskaitė birželio 15 d. Kaune atidengė simbolinį monumentą žydus Antrojo pasaulinio karo metais gelbėjusio Olandijos diplomato Jano Zvartendeiko (Jan Zwartendijk (nuotr.)) atminimui. Laisvės alėją, vietą priešais buvusį J. Zvartendeiko, kaip kompanijos „Philips Lietuva“ vadovo, biurą, papuošė spiralės formos šviesos instaliacija iš daugiau kaip 2000 šviečiančių detalių ir atminimo plokštė grindinyje. Paminklo autorė – žinoma šviesos menininkė olandė Giny Vos.

Primins žmogaus kilnumą

„Labai didžiuojuosi, kad esame Kaune ir tokio garbingo svečio akivaizdoje galime įžiebtį instaliaciją tyliam didvyriui, kuris niekada nesigyrė, kad gelbėjo žmones“, - per ceremoniją kalbėjo šalies vadovė.

„Svarbu prisiminti istoriją ne tik tuo, kad šie įvykiai yra tragiški, bet ir atminti žmones, kurie palengvino tas kančias ir išgelbėjo daug gyvybių. Dauguma žino Japonijos diplomata Čiunę Sugiharą, bet mažai kas žino J. Zvartendeiką – jie bendradarbiavo šiuo požiūriu“, - sakė užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius.

Monumento atidarymo iškilmėse dalyvavo J. Zvartendeiko šeimos nariai.

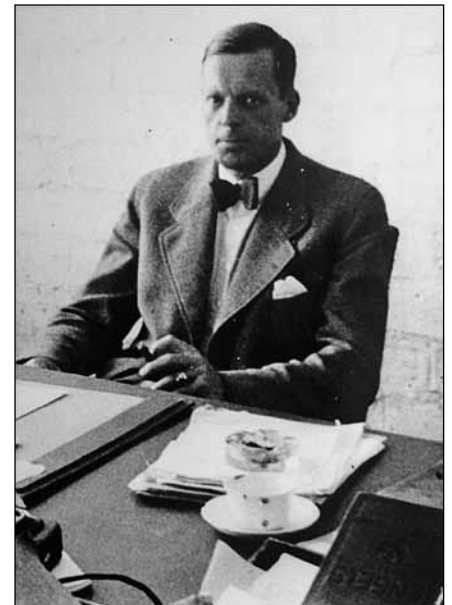
„Jis niekada nekalbėjo apie ši nuostabų įvykį. Apie tai sužinojau, būdamas trisdešimties. Net tuomet, kai klausdavome daugiau detalių, jis vengė klausimo, sakydavo, kad elgėsi kaip manė, kas buvo teisinga, ir ne-

laikė to ypatingu nuopelnu“, - teigė diplomato sūnus Robas Zvartendeikas, atvykęs į tėvo atminimo pagerbimo ceremoniją kartu su seserimi.

Įvertino po mirties

J. Zvartendeikas gimė 1896 m. liepos 29 d. Roterdame. Į Lietuvą jis atvyko 1938 m., dirbo „Philips“ atstovybėje Kaune. Sovietų armijai okupavus šalį, J. Zvartendeikas tapo Olandijos konsulu Lietuvoje, bendradarbiavo su Japonijos konsulu Čijune Sugihara. Pats pasigamino guminių antspaudą ir padėjo žydams išvykti iš Lietuvos, išduodamas jiems vizas į olandų valdomas Kiurasao ir Surinamo salas. Nuo 1940 m. birželio 22 d. iki rugpjūčio 2 d. J. Zvartendeikas išdavė 2345 vizas žydams. Jo veikla baigėsi 1940 m. rugpjūtį, kai sovietų valdžia uždarė jo biurą Kaune.

Grįžęs į Olandiją, J. Zvartendeikas toliau dirbo „Philips“ kompanijoje. Mirė 1976 m. rugsėjo 26 d.

J. Zvartendeikas už savo kilnius darbus įvertintas po mirties: 1997 m. Izraelio Yad Vashem muziejus suteikė jam Pasaulio tautų teisuolio vardą; 2012 m. apdovanotas Lietuvos Žūvančiųjų gelbėjimo kryžiumi; 2008 m. Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomatijos fakultete atidaryta J. Zvartendeiko auditorija; 1999 m. prie Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus padalinio Pamėnkalnio gatvėje Vilniuje atidengtas paminklas J. Zvartendeikui (skulpt. Antanas Šnaras).

TBN inf.

Kaselyje, kur lietuviai – mažuma

Rugpjūčio 3 – 7 d. Kauno vokiečių kultūros draugijos nariai, vadovaujami pirmininkės Marytės Maslauskaitės, pakviesti vietos lietuvių bendruomenės, lankėsi Kaselio (Kassel) mieste Vokietijoje. Be jų, į kelionę vyko grupė Tautinių bendrijų tarybos narių, tautinių mažumų atstovų.

Jonas RUMŠA

Šventė paliko įspūdį

Pirmasis svečių iš Lietuvos ir Kaselio lietuvių bendruomenės susitikimas vyko Fuldos upės krantinėje. Tai gana vandeninga vandens arterija, tekanti per miestą ir naudojama laivybai. Į susitikimą taip pat atvyko lietuvių bendruomenių nariai iš Salzgiterio, Štutgarto, Hiutenfeldo ir kitų miestų. Iškilnėse dalyvavo Kaselio merijos atstovai, kuriems kauniečiai nuo Kauno miesto savivaldybės įteikė Dalios Pūrienės sukurta floristinę kompoziciją „Draugystės laivas“. Šeimininkai, sužavėti dovanos, sakė, kad ji bus pastatyta merijos vestibulyje, kur visi galės ja pasigėrėti.

Meninę programą atliko Kauno vokiečių kultūros-švietimo centro vaikų ir jaunimo tautinių šokių kolektyvas. Jo šokėjai, pasipuošę tautiniais rūbais, šoko vokiečių ir lietuvių nacionalinius šokius. Buvo šeštadienio pavakarė. Be vietinių, nemažai turistų iš įvairių pasaulio kampelių stebėjo mūsų koncertą, fotografavo.

Vėliau šventė tęsėsi laive. Kaipgi karštą vasaros dieną neatsigaivinti bokalu gero vokiško alaus. Beje, Vokietijoje jokių laiko apribojimų nusipirkti alkoholinių gėrimų nėra. Šventinę nuotaiką taip pat sukūrė solistės Justinos Levanaitės atlikta muzikinė programa.

Pakeliui į namus mūsų delegacijos nariai turėjo įdomų susitikimą Lietuvos ambasadoje Vokietijoje, kuri

Šeimininkai ir svečiai prie kauniečių dovanoto floristinio laivo

įsikūrusi pačiame Berlyno centre, nedidelėje ramioje gatvelėje visai netoli Bundestago. Ambasados atstovės papasakojo apie ambasados uždavinius ir veiklą, atsakė į gausius klausimus. Jaunieji kelionės dalyviai, pavyzdžiui, sužinojo, kaip galima tapti ambasadoriumi.

Lietuvos tautines mažumas susitikime pristatė Tautinių mažumų departamento Ryšių su tautinėmis bendrijomis skyriaus vedėja Rasa Paliukienė.

Ekskursijos Bundestage metu pabuvojome plenarinių posėdžių salėje, susipažinome su Vokietijos parlamentarizmo istorija, pakilome į rūmų kupolą, iš kurio atsiveria įspūdinga Berlyno panorama. Bundestagas – ne tik politinis centras, bet ir turizmo objektas. Kasmet jį aplanko iki kelių milijonų turistų iš viso pasaulio.

Bet grįžkime į Kaselį

Kultūrinė-pažintinė programa

Kaselio lietuviai svečiams parengė turtingą kultūrinę-pažintinę programą. Kaselio mieste ir jo apylinkėse gausu įdomių istorinių ir architektūrinių paminklų.

Atvykę į Kaselį būtinai aplanko ant aukšto kalno, nuo kurio atsi-

veria miesto panorama, stūksanti Herkuleso monumentą. Nuo kalno žemyn leidžiasi visa kaskada betoninių slenksčių, skalaujama iš viršaus krintančio vandens. Apačioje jis milžinišku fontanu pakyla į keliasdešimt metrų aukštį. Vakare degant šviesoms vaizdas įspūdingas.

Kitą rytą leidomės į už 20 kilometrų tarp kalvų išsidėsčiusį nedidelį Valdeko (Waldeck) miestelį. Turintis tik apie 7 tūkst. gyventojų jis traukia ne tik vokiečius, bet ir turistus. Jiems magia pamatyti viduramžių vokiškos architektūros namų, pasėdėti gatvės kavinėje, kurių čia daugybė, pagaliau ištrūkti iš didelio miesto šurmulio.

Viduramžius mena ir Valdeko pilis. Kažkada ji tarnavo kaip kalėjimas. Už daugiau kaip metro storumo sienų kaliniai buvo kankinami ir žudomi kraują stingdančiais būdais. Autentiškos priemonės dabar demonstruojamos muziejuje. Kai kurias gali „išbandyti“ lankytojai. Čia pat ir tariamų raganų žudymo vieta. Tokia galėjo būti apšaukta bet kuri patraukli moteris. Manoma, kad Viduramžiais iš viso nužudyta apie 5 mln. dailiosios lyties atstovių. Gražių moterų genofondas buvo sunaikintas ilgiems amžiams. Norėjosi kuo greičiau palikti šias niūrias sienas ir įsilieti į margaspalvę,

daugiatautę, daugiakalbę minią.

Ėderio upės užtvanka kadaise buvo hidrotechnikos stebuklas. Pastatyta 1913 m. Antrojo pasaulinio karo metais sąjungininkai šį, neturintį jokios strateginės reikšmės objektą susprogdino. Hidroelektrinė buvo atstatyta tik 1960 m. Tačiau šandien jos turbinos nesisuka. Sausra labai nusekino vandens lygį užtvankoje. Lietuvos ūkininkai skundžiasi sausa šių metų vasara, blogais derliais. Tačiau ką teko matyti važiuojant per Vokietiją, tai kitaip nei stichine nelaimė nepavadinsi. Kukurūzai vos per pusę metro pakilę nuo žemės, apgailėtinai atrodo cukrinių runkelių, saulėgražų laukai.

Paskutinį viešnagės Kaselyje vakarą lankėmės miesto šventėje „Zissel“, kuri kaip Kaziuko mugė Vilniuje sutraukia tūkstančius vietinių ir turistų.

Lankantis susibūrimo vietose, teko matyti žmonių neigaliųjų vežimėliuose. Varomi elektra vežimėliai lengvai vairuojami, suteikia šeiminiui mobilumo, daro nepriklausomu. Jam nereikia sėdėti tarp keturių sienų, pamirštam ir vienišam. Neįgalieji dalyvauja masiniuose renginiuose, yra visaverčiai visuomenės nariai, gali kartu su visais džiaugtis gyvenimu.

Integruotis ir nepamiršti savo šaknų

Kaselis – trečias pagal dydį Hese-no žemės miestas vidurio Vokietijoje. Dar XIII a. jis buvo Heseno grafystės sostinė. Kultūros ir mokslo centras, įsikūręs universitetas. Kaselyje gyvena apie 200 tūkst. gyventojų, iš jų – 32 tūkst. imigrantai. Jų tautinė sudėtis labai marga, jei paminėsime, kad tarp imigrantų yra 157 tautybių atstovai. Vien pabėgėlių Kaselyje šiuo metu glaudžiasi apie 7 tūkst. Daugiausia jų yra iš Eritrėjos, Sirijos ir Afganistano.

Šiame tautų katile vis daugiau atsiranda lietuvių. Prieš dvejus metus įsikūrė Kaselio lietuvių bendruomenė, viena jauniausių tarp 12-kos mūsų tautiečių bendruomenių Vokietijoje.

Kaip mums pasakojo bendruomenės pirmininkas Rimantas Dailidonis, joje yra apie 30 – 40 narių, tačiau mieste gyvena žymiai daugiau lietuvių. Jų skaičius nuolat didėja. O, kaip vėliau sužinojome mūsų ambasadoje Berlyne, Vokietijoje šiuo metu nuolat gyvena apie 53 tūkst. Lietuvos piliečių.

Tačiau lietuviai, kaip ir daugelis kitų bendruomenių, nėra tautinė mažuma. Reikalas tas, kad pagal Vokietijos įstatymus, tautinėmis mažumomis oficialiai pripažįstamos tik keturios etninės grupės – sorbai, romai, frizai ir danai. Tiesa, šio statuso siekia lenkų, persikėlusius į Ruro baseiną dar XIX a., palikuonys.

Vokietijos lietuvių bendruomenė – viena seniausių Europoje. Jos branduolį sudarė karo pabėgėliai 1944 m. Tarp jų buvo ir kurį laiką po karo Kaselyje gyveno šiandien pasaulinio garso menininkas Jonas Mekas.

Rimantas, beje, nebe pasididžiavimo pabrėžiantis, sakė, kad kai kurie lietuviai Kaselyje jau įleido šaknis, gyvena 20 ir daugiau metų. Kiti atvyko prieš 3–5 metus. Pats Rimantas su pertraukomis čia gyvena apie 10 metų. Dauguma dirba aptarnavimo, automobilių remonto sferoje, yra įkūrusių savo verslą.

„Jeigu anksčiau daugiausia atvykdavo pavieniai asmenys, turėdami

tikslą užsidirbti pinigų ir grįžti į Lietuvą, tai dabar atvyksta šeimomis ir įsikuria ilgam laikui. Visi turi legalų darbą. Ima paskolą, perka namus, vaikus leidžia į vokiečių mokyklas, patys irgi integruojasi. Mišrių šeimų, tokių irgi yra, vaikai, nuvažiavę į Lietuvą, su seneliais jau nesukalba, nes nemoka lietuviškai“, – kalbėjo bendruomenės pirmininkas.

Tačiau Kaselyje gyvenantys lietuviai stengiasi nepamiršti savo šaknų, išlaikyti lietuvių bendruomenės Vokietijoje ypač vienija dvi šventės – tai Vasario 16-oji ir Joninės. Tada susirenkame į Hiutenfeldą, kur nuo pokario metų veikia lietuvių gimnazija, atvyksta 500 ir daugiau žmonių. Šiomet, Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečio metais buvo renginių, skirtų šiai datai“, – kalbėjo R. Dailidonis.

Miesto valdžia, reikia pasakyti, rūpinasi imigrantais. Apskritai Kaselis turi per daugelį dešimtmečių susiklosčiusias jų integravimo tradicijas. Merijoje dirba valdininkas, atsakingas už ryšius su imigrantais bei pabėgėliais ir jų integraciją. Jiems organizuojami vokiečių kalbos kursai. Yra kitų programų. Neseniai įsikūrusi lietuvių bendruomenė jau gavo patalpas, kur gali rinktis, bendrauti, švęsti šventes.

Šventinė svečių iš Lietuvos eisena Fuldos krantinėje

Tarpukario Lietuvos politika tautinių mažumų atžvilgiu

Šiomet plačiai minimos Lietuvos valstybės atkūrimo 100-osios metinės. Jubiliejiniais metais daug kartų buvo atsigręžta į praeitį, istoriją, nagrinėtos jos pamokos daugeliu aspektų, tarp jų – krašto gyventojų tautinė sudėtis, tarptautiniai santykiai. Lietuva nuo amžių buvo daugiatautė valstybė. Teisės mokslų daktaro Eduardo Mažul straipsniuose („Tautinių bendrijų naujienos“, 2017 m., Nr. 4(63); 2018 m. Nr. 1(64)) rašoma apie tai, kaip beatsikurianti valstybė ruošėsi spręsti tautinių mažumų klausimus, kokie buvo tarptautiniai šio klausimo aspektai. Šioje publikacijoje autorius nagrinėja tautinių mažumų padėtį tarpukariu.

Eduard MAŽUL

Teisės mokslų daktaras

Mažumos traktuotos nevienodai

Nuo pat nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo 1918 m. tautinės mažumos užėmė labai svarbią vietą jos gyvenime – politikoje, ekonomikoje, kultūroje. Atkurdami (o iš esmės naujai kurdami) nepriklausomą Lietuvos valstybę, lietuvių politikai siekė užsitikrinti žymią projektuojamos valstybės gyventojų dalį sudarančių tautinių mažumų paramą, todėl neatsitiktinai į Lietuvos Tarybą buvo siekiama pritraukti ir šių mažumų atstovus, o pirmaisiais nepriklausomybės metais Lietuvos tautinėms mažumoms buvo žadamos plačios teisės. 1919 m. buvo įsteigtos Žydų ir Gudų reikalų ministerijos (šioms ministerijoms vadovavo vadinamieji ministrai be portfelio).

Siekdama tarptautinio pripažinimo ir narystės Tautų Sąjungoje, 1922 m. Lietuva paskelbė deklaraciją dėl tautinių mažumų apsaugos, kuria išipareigojo užtikrinti visų savo piliečių lygybę prieš įstatymus, garantuoti visas pilietines ir politines teises be kalbos ar tautybės skirtumų. 1923 m. prisijungusi Klaipėdos kraštą, Lietuva papildomai prisiėmė tokius pat išipareigojimus ir Klaipėdos krašto gyventojų atžvilgiu. 1923-1938 m. Klaipėdos kraštas, kurio

gyventojų žymią dalį sudarė vokiečiai, naudojo teritorinę autonomiją.

Kurį laiką tarpukario Lietuvoje gyvavo ir žydų tautinė personalinė savivalda, kuri buvo faktiškai likviduota 1925 m. Kiek anksčiau, 1924 m., netekus vilties prijungti Vilnių, Gardiną ir kitas pietrytines buvusios LDK žemes, kuriose gyveno daug žydų ir gudų, buvo panaikintos neilgai gyvavusios Žydų ir Gudų reikalų ministerijos. Apskritai, reguliuodama savo santykius su tautinėmis mažumomis, Lietuvos valdžia laviruodavo tarp pagrįstų tautinių mažumų teisių užtikrinimo ir „strateginių valstybės ir tautos interesų“. Tai, pavyzdžiui, puikiai iliustruoja faktas, kad 1922 m. ir 1928 m. Lietuvos Konstitucijos numatė tautinių mažumų, sudarančių „žymią piliečių dalį“, teisę į tautinę kultūrinę savivaldą. Tačiau ši teisė konstitucijose buvo suformuluota taip abstrakčiai, kad praktikoje galėjo niekuomet neveikti („žymios piliečių dalies“ sąvoka vėliau nebuvo apibrėžta nei konstitucijose, nei įstatymuose) ir iš tikrųjų neveikė. Politiniais ir praktiniais sumetimais Lietuva, kaip ir kai kurios kitos Europos valstybės, siekė apriboti bei sukomplikuoti tautinės mažumos sąvoką taip, kad jos teritorijoje nebūtų pripažinta esama nė viena mažuma, ir todėl valstybė neturėtų tarptautinių išipareigojimų dėl tautinių mažumų.

Artimiau analizuojant nepriklausomo

*Eduard Mažul 2001 m. baigė Vilniaus universiteto Teisės fakulteta, 2003 m. įgijo kultūrologijos magistro laipsnį Varšuvos universiteto Rytų Europos studijų centre, kuriame susidomėjo tautinių mažumų teisių apsaugos klausimais. 2009 m. Vilniaus universiteto Teisės fakultete apsigynė daktaro disertaciją apie tautinių mažumų apsaugą tarpukario Lietuvoje. E. Mažul nuo 2004 m. dirba Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijoje, yra dirbęs Lietuvos atstovybėse Rusijoje ir Kazachstane.

mos Lietuvos valstybės politiką tautinių mažumų atžvilgiu galima pastebėti, jog atskiros mažumos nebuvo traktuojamos vienodai. Žydų, kurių tarpe buvo daug inteligentų ir kurie buvo skaitlingiausia, ekonomiškai stipriausia ir geriausiai organizuota tautinė mažuma, klausimas tarpukario Lietuvos valstybėje užėmė labai svarbią vietą. Nepaisant autonomijos panaikinimo ir tam tikrų antisemitizmo, visų pirma ekonominio, apraiškų, žydai tarpukario Lietuvoje buvo lojaliausia tautinė mažuma, nekelianti, skirtingai nei kai kurios kitos tautinės mažumos, jokių problemų dėl valstybės suverenumo ar integralumo.

Daug sudėtingesni buvo lietuvių ir lenkų santykiai, kuriuos aštrino Lenkijos užimto Vilniaus krašto problema ir dar labiau pablogino žemės reforma, po kurios dauguma lenkų dvarininkų neteko žymios savo turėtų žemių dalies. Tarpukario Lietuvoje lenkų tautinė mažuma, ypač pirmaisiais nepriklausomybės metais, buvo vertinama kaip realus pavojus nepriklausomos Lietuvos egzistavimui.

Sudėtingi santykiai buvo ir su vokiečiais, nuo seno gyvenusiais Klaipėdos krašte. Vokietija *de facto* niekada nepripažino Klaipėdos krašto perdavimo Lietuvai ir ten gyvenančius vokiečius naudojo kaip savo revizionistinės ir revanšistinės politikos įrankį.

Didesnis tarpusavio supratimas ir socialiniai ryšiai siejo lietuvius su gudais, rusais, latviais, totoriais ir karaimais.

Mažumų švietimas

Tačiau nepaisant įvairių sunkumų tarpusavio santykiuose, pirmaisiais nepriklausomybės metais Lietuvoje suklestėjo tautinių mažumų, visų pirma žydų, švietimo sistema. 1920 m. sausio 1 d. Lietuvoje veikė 16 gimnazijų ir 22 progimnazijos, iš kurių lietuvių dėstomąja kalba – 30 (78,95 proc.), žydų – 4 (10,52 proc.), lenkų – 2 (5,26 proc.), rusų – 2 (5,26 proc.) bei 16 vidurinių mokyklų, t.y. 54 mokyklos, teikiančios bendrąjį vidurinį išsilavinimą. Visose šiose bendrojo lavinimo mokyklose lietuviai sudarė 67,34 proc., tautinės mažumos – 32,66 proc. visų moksleivių. Tuo tarpu 1926 m. pradžioje Lietuvoje veikė jau 14 žydiškų, 3 lenkiškos ir 1 rusiška gimnazija bei 117 žydiškų, 24 lenkiškos, 16 vokiškų (neskaičiuojant Klaipėdos krašto), 13 rusiškų ir 7 latviškos mokyklos. 1925 m. bendrojo lavinimo mokyklose mokėsi 70,1 proc. lietuvių ir 29,9 proc. tautinėms mažumoms priklausančių

moksleivių. Tarpukario Lietuvoje tautinės mažumos turėjo pradinės ir vidurines mokyklas su dėstomąja gimtąja kalba, kurias visiškai išlaikė arba iš dalies rėmė valstybė. Vis tik reikia pažymėti, kad daugeliui lietuvių politikų nerimą kėlė tai, kad lietuvių moksleivių, palyginti su Lietuvoje gyvenančiomis tautinėmis mažumomis, mokėsi gerokai mažiau. 1920-1925 metais lietuviškas gimnazijas baigė 42 proc. visų abiturientų, o tautinių mažumų – 58 proc. 1927-1928 mokslo metų pradžioje lietuvių moksleivių buvo tik 68,8 proc. iš viso vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų mokinių skaičiaus, nors lietuviai sudarė 83,9 proc. visų Lietuvos gyventojų. Trečiojo dešimtmečio viduryje valdžioje įsitvirtinus tautininkams ir krikščionims demokratams bei reformavus Lietuvos švietimo sistemą, ženkliai išaugo bendrojo lavinimo lietuviškų mokyklų ir, atitinkamai, lietuvių moksleivių skaičius.

Švietimo reformai tarpukario Lietuvoje buvo būdingi keli pagrindiniai bruožai. Visų pirma, ši reforma pasižymėjo privačių mokyklų suvalstybinimu (svarbiausias mokyklų suvalstybinimo žingsnis buvo padarytas 1924 m., kuomet Ministrų Kabinetas leido Švietimo ministerijai perimti savo žinion 46 vidurines mokyklas), o taip pat laipsnišku jų teisių varžymu bei jų skaičiaus mažinimu. Pažymėtina, kad visos Lietuvoje veikusios tautinių mažumų mokyklos buvo privačios, todėl jų materialinė padėtis, kaip taisyklė, buvo blogesnė nei lietuviškų (ypač valstybinių) mokyklų padėtis, kas lėmė dalies tėvų apsisprendimą leisti savo vaikus į lietuviškas mokyklas. Tačiau pagrindinis šios reformos bruožas ir siekis buvo tautinės mokyklos sukūrimo būtinumas. Prezidento A. Smetonos kvintesencija „vieninga tauta – vieningas auklėjimas – vieninga mokykla“ laikytina svarbiausia Lietu-

vos mokyklų reformos idėjine gaire. Reformos rezultatas buvo toks, kad iš 1938 m. gimnazijas baigusių abiturientų (1063) lietuviai sudarė jau 84,8 proc., o tautinės mažumų atstovai – 15,2 proc.

Tarpukario Lietuvoje tautinių mažumų švietimas buvo organizuotas tais pačiais pagrindais, kuriais rėmėsi bendra šalies švietimo sistema. Svarbiausias tautinių mažumų švietimo sistemos nuostatos buvo šios:

1. Pradžios mokyklas išlaikė Švietimo ministerija ir savivaldybės. Tautinėms mažumoms buvo suteikta teisė steigti ir privačias mokyklas tose vietovėse, kur atitinkamos tautybės mokinių buvo mažiau nei numatė švietimo įstatymai arba kai to pageidavo patys gyventojai;

2. Progimnazijos ir gimnazijos¹ buvo ne valstybinės, o tik privačios;

3. Už progimnazijų ir gimnazijų materialinį aprūpinimą buvo atsakingos jas įsteigusios draugijos, o valstybė tautinių mažumų mokyklų mokytojams teikė pašalpas, proporcingas tos tautinės mažumos dydžiui;

4. Visi mokytojai privalėjo mokėti valstybinę lietuvių kalbą, mokyklų raštvedybą reikalauta vesti lietuviškai, keletas pagrindinių disciplinų turėjo būti dėstoma valstybine kalba;

5. Siekta, kad mokykla tarnautų tai tautinei mažumai, kuriai buvo įsteigta, ir tuo būdu būtų išvengta tautybės požiūriu mišrių mokyklų. Tautinių mažumų vaikams nebuvo trukdoma mokytis lietuvių mokyklose, kai tuo pat metu lietuvių mokymąsi tautinių mažumų mokyklose stengtasi riboti visomis galimomis priemonėmis;

6. Reikalauta šalinti tautinių mažumų mokyklose pasitaikančias anti-valstybines apraiškas ir sutelkti dėmesį mokinių pilietiškumo ugdymui;

7. Tautinių mažumų mokyklose stengtasi sudaryti sąlygas mokinių

¹ Pirmaisiais nepriklausomybės metais bendrojo lavinimo mokyklą Lietuvoje sudarė keturmetė pradinė mokykla, keturmetė progimnazija ir keturmetė gimnazija. Nuo 1936 m. pereita prie šešiametės pradinės mokyklos, trimetės progimnazijos ir keturmetės gimnazijos.

tautiniam ugdymui, tačiau, skirtingai nei lietuvių mokyklose, siekta išvengti jo sureikšminimo.

Spauda ir religija

Tarpukario Lietuvoje žydai, lenkai, rusai, vokiečiai, karaimai taip pat leido, nors ir cenzūruojamą valstybės, savo periodinę spaudą. Šioje situacijoje, kaip ir švietimo, aktyviausi buvo žydai². Be to, veikė įvairaus pobūdžio tautinių mažumų organizacijos³, o valstybė, greta katalikų Bažnyčios, pagal išgales ir proporcingai bendrai šalies gyventojų religinei sudėčiai, rėmė judėjų, evangelikų, stačiatikių, sentikių, musulmonų ir karaimų religinės bendruomenės, visų pirma dvasininkų ir kitų dvasinių vadovų veiklą⁴. Pažymėtina, kad tarpukario Lietuvoje nebuvo valstybinės pilietinės metrikacijos, todėl, pavyzdžiui, rabinai, kaip ir kitų konfesijų dvasininkai, tvarkė gimimo, mirties ir vedybų registrą.

Vietoje įstatymų – nusistatymas

Taigi, iš pirmo žvilgsnio tarpukario Lietuvoje tautinių mažumų nei teisinė, nei faktinė situacija nebuvo bloga. Tačiau būtina pabrėžti, kad faktinė tautinių mažumų situacija iš esmės neatsispindėjo tarpukario Lietuvos įstatymuose. Faktinei tautinių mažumų padėčiai darė įtaką ne tiek įstatymai, kiek palaipsniui jų atžvilgiu besikeičianti Lietuvos valdžios pozicija, kurios iš esmės nelydėjo atitinkami įstatymų ar kitų teisės aktų pakeitimai, susiję su tautinių mažumų statusu. Pažymėtina, kad Lietuvoje, kitaip nei kai kuriose kitose Europos šalyse, niekada nebuvo priimami tautines mažumas tiesiogiai

diskriminuojantys įstatymai. Apskritai po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo iki pat nepriklausomos valstybės žlugimo 1940 m. birželį Lietuvoje iš esmės nebuvo išleista nė vieno įstatymo, tiesiogiai reglamentuojančio tautinių mažumų padėtį. Tautinių mažumų reikalai buvo tvarkomi remiantis ne tiek teisinei valstybei būdingais įstatymais, kiek autoritarinės valdžios ir paties Respublikos Prezidento A. Smetonos autoritetu bei politiniu-pilietiniu nusistatymu. Tačiau stiprėjantis nacionalizmas ir beįsigalinčios autoritarinės tendencijos Lietuvos visuomenėje po 1926 m. perversmo nulėmė, kad kitų tautybių asmenys, vadinamieji kitataučiai, svetimtaučiai ar net svetimšaliai, tapo įvairių suvaržymų ir neigiamų stereotipų objektu. Valstybės kontroliuojamos ir cenzūruojamos visuomenės informavimo priemonės pradėjo kurti neigiamą tautinių mažumų, visų pirma lenkų ir žydų, paveikslą, palaipsniui vis labiau įsitvirtinanti masinėje lietuvių sąmonėje. Visa tai nulėmė laipsnišką faktinės tautinių mažumos situacijos blogėjimą.

Trečiajame, ir ypač ketvirtajame, dešimtmetyje, tautinių mažumų atstovai ėmė vis dažniau susidurti su problemomis, susijusiomis su įsidarbinimu viešajame sektoriuje ir savo kalbos vartojimu valdžios įstaigose. Be to, tautinių mažumų atstovai buvo pradėti diskriminuoti ir švietimo, visų pirma aukštojo mokslo, srityje – netiesiogiai imta riboti jų priėmimą į elitines mokslo įstaigas ar į prestižines studijų kryptis. Lietuvoje niekada nebuvo vadinamosios *numerus clausus* sistemos (t.y. didžiausio leistino tam tikros tautybės studentų skaičiaus apribojimo), tačiau nuo ketvirtojo de-

šimtmečio vidurio tautinių mažumų, ypač žydų, studentų skaičius buvo ribojamas netiesiogiai, pavyzdžiui, per universitetuose įvestą stojamąjį valstybinės kalbos egzaminą arba tikrinant stojančiųjų jaunuolių sveikatą. Tačiau bene stipriausiai diskriminacija ėmė reikštis krašto ekonomikoje: ūkinės veiklos vykdymo, laisvųjų profesijų atlikimo, viešųjų paslaugų teikimo srityse.

Trečiojo dešimtmečio pabaigoje visų tautinių mažumų atžvilgiu, gal tik išskyrus vokiečius, ėmė formuotis vis stipresnė diskriminacijos ir nepakantum atmosfera bei praktika. Lietuvių spaudoje, ir apskritai visuomenėje, vis labiau stiprėjo įsitikinimas, kad pagaliau atėjo laikas imtis vadinamosios miestų reformos (pagal analogiją su žemės reforma), t.y. galutinai ir iš esmės išspręsti „žydų klausimą“. Tačiau skirtingai nei hitlerinėje Vokietijoje, Lietuvoje „žydų klausimo“ išsprendimas nebuvo siejamas su priverstiniu žydų iškeldinimu iš miestų ar apskritai iš šalies arba su kitomis radikaliomis priemonėmis, o tik su jų „išstūmimu iš verslų“ ir įtakos šalies ekonomikai sumažinimu.

Vertinant faktinę tautinę mažumų padėtį taip pat reikia atsižvelgti į tai, kad tarpukario Lietuvos visuomenės gyvenimui stipriai darė įtaką ta aplinkybė, kad iš esmės visą tarpukarį visoje valstybės teritorijoje arba bent tam tikroje jos dalyje veikė nepaprastoji padėtis (karo padėtis arba sustiprintos apsaugos padėtis)⁵. 1919 m. priimti Ypatingi Valstybės Apsaugos Įstatai, taip pat vėlesni jų pakeitimai ir papildymai, plačias teises, tiesiogiai darančias įtaką politiniam ekonominiam ir kultūriniam Lietuvos gyvenimui, suteikė

2 Pvz., 1938 m. Lietuvoje (be Klaipėdos krašto), iš viso ėjo 159 laikraščiai bei žurnalai. Iš jų 18 buvo leidžiami žydų: 17 jidiš ir 1 hebrajų kalba. Bendras periodinės žydų spaudos tiražas 1940 m. pradžioje siekė 63 tūkst. egzempliorių.

3 Pvz., 1939 m. Lietuvoje (be Klaipėdos krašto) veikė 220 žydų, 18 latvių, 16 rusų, 15 vokiečių, 10 lenkų, 3 baltarusių, 1 karaimų ir kitos organizacijos.

4 Pvz., 1928 m. valstybės skirtos lėšos katalikų Bažnyčiai sudarė 85,7 proc., judėjams – 7,6 proc., evangelikams liuteronams – 3,3 proc., reformatams – 0,5 proc., sentikiams – 1,6 proc., stačiatikiams – 1,1 proc., mahometonams – 0,1 proc. visų asignavimų religijai reikalams.

karo komendantams. Šis įstatymas sukonkretino Lietuvos konstitucijose numatytą teisių ir laisvių sustabdymą⁶, pakeisdamas, įgyvendinant konstitucines teises ir laisves, paprastų įstatymų nustatytą pareikštinį režimą griežtesniais reikalavimais pasižyminčiu leidimų (koncesiniu) režimu, karo komendantams suteikdamas teisę drausti gyventojams rengti susirinkimus, eisenas, stabdyti laikraščių ir kitų spaudinių leidimą, uždaryti visuomenines organizacijas arba sustabdyti jų veiklą. Piliečių teisėms tiesioginį poveikį taip pat turėjo komendantams suteikta teisė daryti rekvizicijas, uždaryti pramonės ir prekybos įmones, drausti pirkti, parduoti, įvežti arba išvežti tam tikrus daiktus. Šie apribojimai dažnai buvo nukreipiami prieš žydus, kontroliavusius ženkliai Lietuvos pramonės ir prekybos dalį.

1925 m. buvo priimtas Sustiprintos apsaugos įstatymas, nustatęs kitą nepaprastosios padėties rūšį – sustiprintą apsaugą. Sustiprintos apsaugos padėčiai buvo būdinga tai, kad teises, panašias į tas, kuriomis naudojosi komendantai karo padėties metu – sustabdyti visuomeninių organizacijų veiklą, drausti išleisti ir platinti spaudos leidinius, taip pat susirinkimus, taikyti ištrėmimą, sulaikyti asmenis, uždaryti pramonės ir prekybos įmones – gavo vidaus reikalų ministras ir jam pavaldūs apskričių viršininkai. Šis įstatymas vidaus reikalų ministrui taip pat suteikė

teisę leisti privalomuosius įsakymus, už kurių nevykdymą apskričių viršininkai pažeidėjus galėjo bausti administracine tvarka.

Taigi tarpukario Lietuvoje gyvenimo realybė buvo tokia, kad nepaprastajai padėčiai esant įprastu, nuolatinu reiškiniu, piliečių statusą dažnai lėmė tvarka, Konstitucijos laikyta išimtinė. Nuolatinis nepaprastosios padėties naudojimas iškreipė žmogaus teisių įgyvendinimo praktiką, ir tai ypač trukdė atsiskleisti demokratijai, kurią nuoširdžiai norėta puoselėti 1922 m. Konstitucija.

„Ko čia yra pavydėti“

Vis tiktai pripažįstama, kad tiek vadinamojoje „seimokratinėje“ Lietuvoje, tiek ir santykinai švelnaus autoritarinio A. Smetonos režimo metais (nuo 1926 m. gruodžio iki 1940 m. birželio), tautinės mažumos Lietuvoje naudojosi specialiu teisiniu statusu, nors jų faktinė situacija palaipsniui ir blogėjo. Laikoma, jog tarpukario Lietuvoje patenkinamu mastu buvo užtikrinama mažumų teisių apsauga – anot Tautų Sąjungos istorijos tyrinėtojų Lietuva pateko tarp šešių valstybių (kartu su Austrija, Vengrija, Čekoslovakija, Latvija ir Estija), kurios iki pat XX a. ketvirtojo dešimtmečio pabaigos turėjo liberaliausią, daugiausiai teisių tautinėms mažumoms užtikrinančią politinę ir teisinę sistemą. Svarbus rodiklis, nusakantis tautinių

mažumų padėtį įvairiose šalyse, buvo jų skundai Tautų Sąjungai dėl mažumų teisių varžymo. 1921-1938 m. Lenkijos tautinės mažumos pateikė 318 skundų, Rumunijos – 192, Graikijos – 187. Iš Lietuvos tautinių mažumų Tautų Sąjunga sulaukė 34 skundų: 27 kartus skundėsi lenkai, 4 – žydai, 2 – ukrainiečiai ir 1 kartą – rusai.

Tačiau tai, kad kitose Europos valstybėse tautinių mažumų padėtis buvo dar blogesnė, nereiškia, kad Lietuvos tautinių mažumų faktinė padėtis galėtų būti vertinama kaip labai gera⁷, kaip tai neretai pateikiama lietuviškoje istoriografijoje. Pavyzdžiui, žymus tarpukario žydų istorijos tyrinėtojas J. Leščinskis taikliai pastebėjo: „Kai kam žydų gyvenimas Lietuvoje atrodo kaip rojus. Ne tik Lenkijos, bet ir Rumunijos bei Vengrijos žydai pavydi Lietuvos žydams. Bet, neduok Dieve, ko čia yra pavydėti“. Apibendrinamas Lietuvos žydų ūkines bei ekonomines veiklos sąlygas ir gyvenimą Lietuvoje, J. Leščinskis juos vertino taip: „Neblogai, bet visiškai be perspektyvų ir kokių nors vilčių jaunajai kartai“. Todėl tenka konstatuoti, kad faktinė tautinių mažumų padėtis tarpukario Lietuvoje, ypač paskutinį nepriklausomos valstybės gyvavimo dešimtmetį, dėl įvairių priežasčių nuolat blogėjo ir gerokai skyrėsi nuo tos, kuri buvo įtvirtinta Lietuvos tarptautiniuose išipareigojimuose ar nacionalinėse konstitucijose.

5 *Karo padėtis, kaip viena nepaprastosios padėties rūšių, dėl Rytų Lietuvoje vykusių karo veiksmų tarp Sovietų Rusijos ir Lenkijos bei tuo pačiu metu aktyviai vykdomos komunistinės agitacijos, nukreiptos prieš Lietuvos nepriklausomybę, visoje Lietuvos teritorijoje Steigiamojo seimo buvo paskelbta dar 1920 m. liepos 24 d.*

6 *Prėz., 1922 m. Konstitucijos 32 straipsnis numatė: „Kilus karui, ginkluotam sukilimui ar kitiems pavojingiems neramumams Valstybėje, Ministerių Kabinetai pasiūlius, Respublikos Prezidentas gali visoje Valstybėje arba tam tikroje jos dalyse įvesti karo arba kitą kurią nepaprastą padėtį, laikinai sustabdyti konstitucines teisių garantijas (11, 12, 14, 15, 16, 17§) ir imtis priemonių pavojui atremti ar pašalinti, vartojant ir ginkluotą pajėgą, ir tuo pat metu apie visa tai turi pranešti Seimui, kuris tą Vyriausybės žingsnį tvirtina arba atmeta“. Kitaip tariant, nepaprastosios padėties paskelbimas galėjo būti siejamas su piliečių konstitucinių teisių ir laisvių, numatytų Konstitucijos 11, 12 ir 14-17 straipsniuose – asmens ir buto neliečiamumo, korespondencijos ir susižinojimo slaptumo, žodžio ir spaudos, susirinkimų, draugijų ir sąjungų, sustabdymu.*

7 *Žymus tarpukario žydų istorijos tyrinėtojas J. Leščinskis taikliai pastebėjo: „Kai kam žydų gyvenimas Lietuvoje atrodo kaip rojus. Ne tik Lenkijos, bet ir Rumunijos bei Vengrijos žydai pavydi Lietuvos žydams. Bet, neduok Dieve, ko čia yra pavydėti“. Apibendrinamas Lietuvos žydų ūkines bei ekonomines veiklos sąlygas ir gyvenimą Lietuvoje, J. Leščinskis juos vertino taip: „Neblogai, bet visiškai be perspektyvų ir kokių nors vilčių jaunajai kartai“.*

Litvakų keliai tęsiasi

Neseniai išleista istoriko dr. Solomonio Atamuko (1918–2014) knyga „Lietuvos žydų keliai: atmintis, tikėjimas, viltis“ yra autoriaus sumanytas pirmosios knygos tęsinys. S. Atamukas paskutiniaisiais savo gyvenimo metais sunkiai sirgo, apako. Todėl knygos tęsiniumi rūpinosi, rinko medžiagą, rašė sūnus, dukra, anūkas, marti. Abi knygos, pasak dukros, ilgametės Lietuvos žydų bendruomenės pirmininko pavaduotojos Mašos Grodnikienės, išleistos šeimos lėšomis.

Skaitytojas, kuris domisi litvakų istorija, dabar gavo naudingą, informatyvią knygą. Joje surinktos 458 litvakų biografijos, knygoje vadinamos biogramomis, ir yra suskirstytos pagal šalis, kuriose litvakai apsigyveno. Knygoje galima perskaityti ir apie pasaulio garsenybių, kilusių iš Lietuvos, likimą, išsilavinimą, darbus. Autorius siekė surinkti kuo daugiau informacijos apie išgyvenusius Holokaustą.

S. Atamuko knyga nukelia skaitytoją į tolimiausius pasaulio kampelius,

kur ir šiandien, XXI amžiuje, galima sutikti Lietuvos žydų (litvakų) ar jų palikuonių. Jų vardai ir pasiekimai, iš Lietuvos „atsivežti“ miestų ir miestelių (štetlų) pavadinimai skamba daugelyje šalių.

Išsigelbėję karo metais litvakai, nežiūrint kur begyventų, džiaugiasi savo vaikais, anūkais, proanūkais. Lietuvos žydų keliai tęsiasi.

*Knygos viršelio nuotrauka ir bibliografiniai duomenys trečiame viršelio puslapyje.

Prieš 71 metus išleistas A. Frank dienoraštis jaudina pasaulį ir šiandien

Leidykla „Alma littera“ išleido Anos Frank knygą „Dienoraštis“. Tai vienas iškalingiausių ir labiausiai jaudinančių holokausto liudijimų. Slapstydamsi nuo nacių su šeima ir draugais, Ana rašė dienoraštį nuo 1942 m. birželio 12 d. iki 1944 m. rugpjūčio 1 d. Jame mergaitė aprašė gyvenimą slėptuvėje, paaugliškas problemas, gimstančius jausmus, savęs ieškojimą ir negestantį tikėjimą gėrio pergale prieš blogį.

A. Frank gimė 1929 m. birželio 12 d. Frankfurte, Vokietijoje. Jos tėvai – Edita Hollander Frank (1900–1945) ir verslininkas Otto Frankas (1889–1980). 1933 m. Hitleriui atėjus į valdžią, šeima išvyko iš Vokietijos ir apsigyveno Amsterdamo.

1940 m. gegužę naciams okupavus neutralią Olandiją, žydų gyvenimas joje, kaip ir kitose šalyse, į kurias įžengdavo naciai, tapo itin pavojingas. 1942-ųjų vasarą prasidėjo daugiau nei dvejus metus trukusios nacių ir vietos kolaborantų organizuotos žydų deportacijos į Rytus. Iš Olandijos į mirties stovyklą buvo išvežta daugiau kaip 100 tūkst. žmonių.

Frankų šeima pasislėpė. Vėliau prie jų prisijungė dar keturi žmonės.

Ana rašė dienoraštį, kurį gavo dovanų 13-ojo gimtadienio proga, likus mėnesiui iki pasitraukimo į slėptuvę.

Po 25 mėnesių slapstymosi gestapas aptiko slėptuvę. Frankai buvo nuvežti į Aušvico-Birkenau koncentracijos stovyklą, vėliau – į Bergen-Belzeno koncentracijos stovyklą. Ten

1945 m. kovą Ana mirė nuo šiltinės. Iš visų slėptuvės gyventojų tik Anos tėvas liko gyvas.

1947 m. Olandijoje buvo išleista A. Frank knyga „Slėptuvė už namo“. Jungtinių Valstijų leidejai tuomet atmetė šią knygą kaip pernelyg slegiančią ir nuobodžią, tačiau 1952 m. ją išspausdino.

Vėliau Anos „Dienoraštis“ išverstas į 55 kalbas bendru 25 mln. tiražu. Daugelyje šalių jis tapo privalomu skaitiniu. A. Frank knyga lietuvių kalba pirmą kartą išleista 1997 m. R. Paknio leidyklos ir sulaukė didelio skaitytojų susidomėjimo. Pastarasis leidimas yra dešimtas.

*Knygos viršelio nuotrauka ir bibliografiniai duomenys trečiame viršelio puslapyje.

Panevėžio romai turi savo istoriją

Daivos Tumasonytės ir Vidos Beinortienės knyga – tai Panevėžio romų istorija.* Jos pradžia siekia XIX a. vidurį. Autorės nustatė, kad tai Bairo tėvas Steponas Tamarevičius, gimęs 1862 m. Pavyko nustatyti ir dar kelių romų, gimusių XIX a. pabaigoje, pavardes. Dabar gyvena šeštoji jų

palikuonių karta. Čia jų gyvenimo istorijos, kančių keliai Antrojo pasaulinio karo metais, kai žuvo kas trečias romas, o kiti neteko visko, ką iki tol turėjo.

Per daugelį metų Panevėžio romų keliai, kaip pažymima knygoje, išsišklaidė po kitas Lietuvos vietas,

nusitiesė į Kaliningrado sritį ir kitus Rusijos regionus, Baltarusiją. Jų gentainių galima sutikti Jungtinėje Karalystėje, Ispanijoje, Italijoje, net tolimame Bangladeše.

Knygoje pateikiama kiekvienos šeimos genealogija, supažindinama su žymesniais romais.

Knygos pratarinę parašė Europos parlamento vicepirmininkė Livija Jaroka (Europos liaudies partijos frakcija). Ji pažymi, kad romai priklauso vienai seniausių etninių grupių Lietuvoje, besinaudojusią oficialia teise „klajoti po Lietuvos žemę“ nuo 1501 m.

„Po vargų ir bėdų XX amžiuje, po nacių okupacijos traumos komunistinėje sistemoje romai patyrė prievartinę asimiliaciją. Dėl sovietinės industrializacijos praradę galimybę verstis savo amatu, jie buvo priversti

atitolti nuo savo kultūros. Visgi ši knyga skaitytojui įrodo, jog ši maža bendruomenė niekuomet jos neapleido. Šios knygos puslapiuose atgyja tų šeimų gyvenimai, įrodantys, jog romai nepasidavė išorės spaudimui ir išliko stiprūs“, - rašo L. Jaroka.

Ji ragina fiksuoti romų istoriją, nors ją rašyti nėra lengva, nes, pasak L. Jarokos, romai neturi rašytinių pasakojimų apie savo gyvenimus ir įvykius, kurie juos formavo.

„Išblaškytų romų istorijos ir romų kultūros lobių turi būti ieškoma,

jie turi būti surasti, išanalizuoti bei apibendrinti, kad ne romų tautybės visuomenės dalis būtų paskatinta pripažinti šį įdomų, išpūdingą ir įvairių romų tautybės žmonių paveldą. Romų mažuma dabar turi didžiules galimybes įveikti praeities negandas ir kurti savo ateitį, neatmetant nieko, kas yra gera jų tradicijose. Ši knyga yra indėlis į tai,“ – teigia Europos parlamento vicepirmininkė.

*Knygos viršelio nuotrauka ir bibliografiniai duomenys trečiame viršelio puslapyje.

Vrublevskių bibliotekoje – leidinys apie holokaustą Lietuvoje

Neseniai Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka išigijo ypač vertingą keturių tomų leidinį apie holokaustą Lietuvoje.* Tai yra holokausto aukų asmenvardžių sąrašų sąvadas ir išsamus informacijos apie holokaustą Lietuvoje šaltinių žinynas.

Knygoje pateikiami per naikinimo

akcijas Lietuvos miestuose ir miesteliuose žuvusių žydų sąrašai, Vilniaus ir Šiaulių getų kalinių sąrašai, nacių koncentracijos bei darbo stovyklose kalėjusių Lietuvos žydų sąrašai, taip pat holokaustą išgyvenusių artimųjų pateikti žuvusiųjų vardai.

Sąrašuose nurodoma užrašymo vietovė bei originalų saugojimo vieta

(Lietuvos valstybės centrinis archyvas, Nacionalinis institutas Jad Vašem (Jeruzalė) holokausto aukoms ir didvyriams atminti ir kt.).

Pirmame tome pateikiama holokausto aukų asmenvardžių rodyklė.

*Knygos viršelio nuotrauka ir bibliografiniai duomenys trečiame viršelio puslapyje.

Kuriamas Lietuvos žydų kultūrinio paveldo virtualus archyvas

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka vykdo YIVO žydų mokslinių tyrimų instituto (Yidisher visnshaftleker institut) (toliau – YIVO) archyvo skaitmeninimo veiklas.

Prieš trejus metus pradėtas „YIVO Vilniaus projektas“ – tarptautinis skaitmeninimo projektas, kurio užduotis yra išsaugoti, jei reikia – atkurti, ir suskaitmeninti išlikusių žydų dokumentinį paveldą. Jį sudaro Vilniuje tarpukariu veikusio YIVO saugotų ir nuo sunaikinimo išgelbėtų kolekcijų fragmentai. Jidiš kalba suskaitmenintos knygos sudarys didžiausią žydų dokumentinio paveldo virtualų archyvą pasaulyje.

Planuojama specialiaame interneto portale sujungti Niujorke ir Vilniuje esančius prieškarinius YIVO archy-

vus, virtualioje erdvėje atkurti vienos didžiausių prieškarinių bibliotekų Europoje – Mato Strašūno (Mattityahu Strashun) – Vilniaus biblioteką ir atverti jos unikalų dokumentų archyvą visuomenei. Projekto apimtis – apie 10 tūkst. retų ir unikalų leidinių bei 1,5 mln. įvairių dokumentų.

Šis projektas svarbus ir mokslininkams, ir Lietuvos visuomenei. Dokumentai pasakoja, kaip žydai atvyko, kūrėsi ir gyveno mūsų šalyje, kaip mokėsi ir kartu ją kūrė. Tai padės geriau susipažinti su daugialypiu Lietuvos žydų gyvenimu, suvokti jų santykį su Lietuva. Bus atkurta ir į mokslo apyvartą įtraukta nepublikuotuose, iki šiol nežinomuose dokumentuose esančios žinios apie išskirtinį istorijos ir kultūros reiškinį – Rytų Europos žydų bendruomenę, kurioje Lietuvos

ir Vilniaus bendruomenės suvaidino pagrindinį vaidmenį.

Projektą įgyvendina YIVO žydų mokslinių tyrimų institutas (JAV), Lietuvos centrinis valstybės archyvas ir Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka.

Žydų mokslo tyrimų institutas (YIVO) buvo įkurtas 1925 m. Vilniuje kaip pirmoji pasaulietinė Rytų Europos žydų studijų akademija, siekianti dokumentuoti ir tyrinėti daugiau nei tūkstantį metų regione gyvuojančią žydų civilizaciją bei rengti žydų mokslininkus. Jame buvo kaupiamas žydų liaudies folkloras, memuarai, knygos ir publikacijos, žydų bendruomenės dokumentai. Per penkiolika savo veiklos metų YIVO Vilniuje sukaupe kone didžiausią pasaulyje biblioteką ir archyvą.

TBN inf.

Romų muziejus Lenkijoje traukia turistus iš viso pasaulio

Lenkijos pietuose esantis Tarnavas žinomas visame pasaulyje. Nedidelis miestas išgarsėjo tuo, kad jame esančiame etnografiniame muziejuje atidaryta pirmoji pasaulyje romams skirta ekspozicija. Tai padaryta vieno entuziasto, Lenkijoje gerai žinomo romų istorijos ir gyvenimo būdo tyrinėtojo, Tarnuvo žydų kultūros paveldo apsaugos komiteto vadovo dr. Adamo Bartošo (Adam Bartosz) dėka. Jis dar studijų metais Krokuvoje susidomėjo romais, apie šios tautybės žmones Karpatų apylinkėse parašė baigiamąjį darbą.

Lenkijoje gyvena dvi romų grupės. Pirmoji, senesnioji, gyvena sėsliai šalies pietuose, netoli Karpatų kalnų, jie ir vadinami Karpatų romais arba *bergitka* romais, kas jų kalba reiškia – „nuo kalnų“. Kitą grupę sudaro daug smulkesnių grupelių, kuriuos vienija tradicijos. Jie turi savo teismus, elgesio kodeksą.

Muziejaus viduje ekspozicija apie romus užima kelias sales. Čia ir akį džiuginančios spalvos, ir romų gyvenimo vaizdai, ir faktai apie romų

genocidą Antrojo pasaulinio karo metais.

Muziejaus kieme – vežimaičių kolekcija. Ji, be kita ko, liudija apie socialinį susiskaldymą romų bendruomenėje. Patys turtingiausi romai keliaudavo patogiuose vagonėliuose. O vargingi gentainiai naudojosi paprastomis transporto priemonėmis.

Nuo 1996 m. kiekvieną liepą Tarnuve rengiama šventė „Tarpautinis romų atminties taboras“, į kurią suvažiuoja romai iš Lenkijos ir viso pasaulio. Žmonės vežimaičiuose, traukiamuose arklių, keliauja, aplanko vietas, kur naciai žudė romus. Vietos, kur buvo žudomi romai, įamžinamos. Kai kur pastatyti paminklai.

A. Bartošo kolegė Natalia Gancarž (Natalia Gancarz) inventorizuoja tas romų žudynių Europoje vietas, kurios kokiais nors būdais yra įamžintos – lentelėmis, paminklais, kažkokiais įrašais. Europoje tokių vietų yra apie 200. „Bet žudynių vietų yra kur kas daugiau, nes kone kiekviename kaime, miestelyje naciai žudė žydus ir romus. Tiksliai pasakyti, kiek

Lenkijoje ir kitose Europos šalyse išžudyta romų, niekas negali. Įmažinimas tik prasideda. Lietuvoje kol kas turbūt nėra nė vieno tokio ženklų, net Paneriuose romai nepaminėti“, – apie romų holokausto vietų įamžinimą teigia A. Bartošas.

Iš tikrųjų, A. Bartošas teisus. Jau ne vienerius metus, pažymint Tarpautinę romų holokausto aukų atminimo dieną, kuri minima rugpjūčio 2 d., kalbama, kad reikėtų numatyti vietą ir pastatyti paminklą ar kokį ženklą, įamžinantį romų holokausto Lietuvoje aukų atminimą. Tačiau toliau kalbų reikalai nejudą.

Daugiausia tokių įamžinimo ženklų yra Vokietijoje ir Olandijoje.

Lenkijoje prieš Antrąjį pasaulinį karą gyveno apie 50 tūkst. romų. Po karo liko keliolika tūkstančių. Dabar šalyje romų priskaičiuojama kiek daugiau nei 20 tūkst. (0,03 proc. visų gyventojų). Nuo 1980 m. romai iš Lenkijos masiškai ėmė traukti į kitas šalis. Dabar didelės jų kolonijos gyvena Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje, Švedijoje.

SUMMARY

The Day of the World Lithuanians and Lithuanian National Communities "A Hundred Faces of Lithuania – Let's Join Lithuania". On the 1st July in Vilnius City Hall Square 24 Lithuanian Communities from different countries of the world and 20 Lithuanian national communities invited the residents and guests of the capital to get more closely acquainted with their activities and watch a celebratory concert. The Lithuanian World Community and the Department of National Minorities under the Government of the Republic of Lithuania aimed

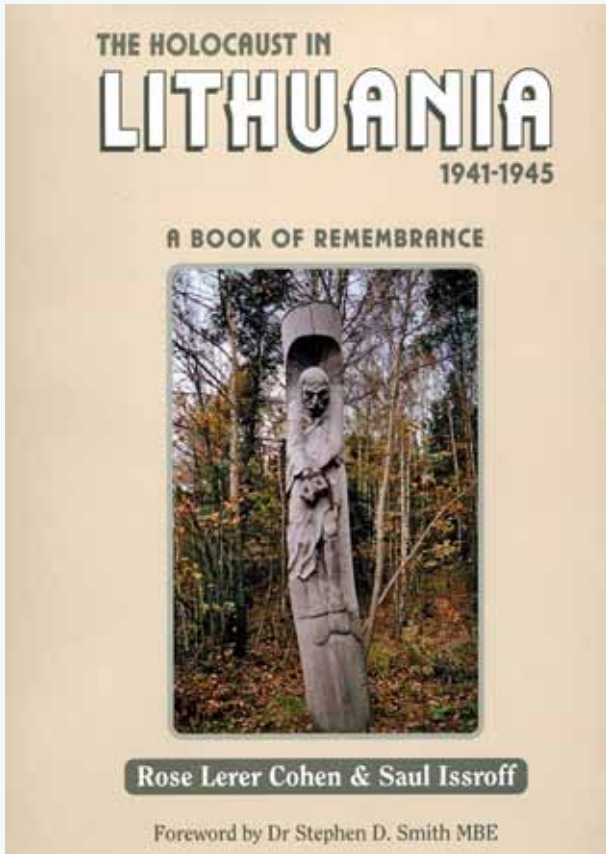
at helping the Lithuanians of all the world and national minorities residing in our country to meet.

The Lithuanian Karaite Cultural Society is 30 years old. Thirty years ago, on the 15th May 1988 the Lithuanian Karaites gathered to the first public reunion of the society in Trakai. Commemorating this meaningful anniversary, on the 15th May in Trakai at the house No. 29 of Karaimu street a commemorative board was opened. Meanwhile, on the 12th July in Trakai a solemn commemoration of this anniversary took place. During these three decades the society did a lot in order to cherish national distinction, to use the Karaite

language; cultural and educational activities were developed. A lot has been done to the Karaite society in Trakai – the house of community was built, Karaite school was arranged, kenesa was restored.

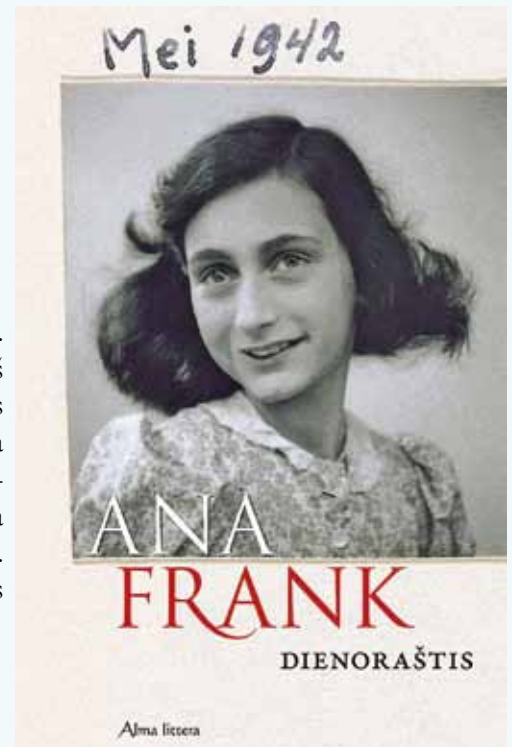
M. Gladilina, G. Sitykova. The Emblem of the Slavs of Jonava – Russian korovai. The native speaking Russians make about five per cent of the residents in Jonava. There is the social organization "The Club of the Slavs" in the town, which aims at satisfying the cultural needs of the local Russians and Russian-speaking residents, propagate the culture of the Slav nations.

Naujos knygos

Cohen, Lerer Rose; Issroff, Saul. The Holocaust in Lithuania, 1941-1945 : a book of remembrance. Jerusalem; New York. Gefen Publishing House. 2002.

Vol. 1 – 367 p.; Vol. 2a – 462 p.; Vol. 2b – 509 p.;
Vol. 3 – 550 p.

Ana Frank.
Dienoraštis. Iš anglų kalbos vertė Audra Kairienė. Vilnius. Alma littera. 2018. 342 p. Tiražas 1500 egz.

Lietuvos žydų keliai: atmintis, tikėjimas, viltis. Sudarytojas Solomonas Atamukas. Vilnius. Inter Se. 2018. 320 p., iliustr.

Daiva Tumasonytė, Vida Beinortienė. Panevėžio romų keliai, keleliai... Panevėžys. Panevėžio vaikų dienos užimtumo centras. 2018. 391 p., iliustr., faks., portr.

„Šimtas Lietuvos veidų – sujunkime Lietuvą“

Liepos 1-ąją Vilniaus rotušės aikštėje vyko Pasaulio lietuvių ir Lietuvos tautinių bendrijų diena „Šimtas Lietuvos veidų – sujunkime Lietuvą“. Rotušės aikštėje įrengtoje scenoje koncertavo Pasaulio lietuvių bendruomenių ir Lietuvos tautinių bendrijų meno kolektyvai.

ISSN 2029-7394

9772029739001